

LA CONFORMITAT SOCIAL I EL GÈNERE

Carles Garcia Grané

2n de batxillerat D

IES Alexandre Satorras

Tutora: Meritxell Manté

Departament de ciències socials

11 de gener del 2017

SUMARI

1.INTRODUCCIÓ	4
2.EL GRUP.....	7
2.1 Concepte	7
2.2 Característiques principals	7
2.3 La cohesió grupal.....	8
2.4 Definició	8
3.LA INFLUÈNCIA SOCIAL.....	9
3.1 Definició del terme i dels elements implicats	9
3.2 Processos d'influència social	9
3.3 Models d'influència social	10
3.3.1 Model funcionalista:.....	10
3.3.2 Model genètic:	11
4.LA CONFORMITAT SOCIAL.....	12
4.1 Definició	12
4.2 Les normes socials	12
4.3 Tipus de conformitat	13
4.4 Factors d'influència en els efectes.....	14
4.5 Determinants motivacionals	15
4.5.1 Dependència normativa:	15
4.5.2 Dependència informativa:	15
5.EXPERIMENT D'ASCH.....	16
5.1 Procediment	16
5.2 El material	17
5.3 La discussió posterior	18
5.4 Entrevista final.....	19
5.5 Resultats quantitatius.....	19
5.6 Resultats qualitius	21
6.LA CONSTRUCCIÓ SOCIAL DEL GÈNERE	23
6.1 Definició	23
6.2 Estereotips de gènere.....	23
6.3 La identitat sexual	25
6.3.1 La formació de la identitat sexual.....	25
6.3.2 La teoria Queer	27

6.4 Estructuració social basada en les diferències individuals.....	28
6.4.1 Contextualització històrica	28
6.4.2 Violència de gènere	30
7.HIPÒTESI	34
8.EL MÈTODE.....	35
8.1 Adaptació de l'experiment d'Asch.....	35
8.2 Inventari de rol sexual de Bem	39
8.3 Relació entre l'experiment d'Asch i el test de Bem	41
8.4 Descripció dels individus participants	41
8.4.1 Descripció dels subjectes crítics	41
8.4.2 Descripció del grup control.....	41
9.RESULTATS	43
9.1 Resultats de l'estudi de la conformitat.....	43
9.2 Resultats de l'estudi del gènere	45
9.3 Resultats de la relació de l'estudi de la conformitat amb la variable independent de gènere ...	46
10.CONCLUSIONS	49
11.REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES	51
11.1 Bibliografia	51
11.2 Bibliografia web.....	52
12.ANEXS	55

“Èxit, reconeixement i conformitat són els lemes
preferits pel món modern, on tothom sembla anhelar la
anestesiament seguretat de ser identificat amb la
majoria”.

Martin Luther King

1.INTRODUCCIÓ

Des de que som petits, i al llarg de tota la nostra vida, participem en múltiples interaccions socials que nosaltres, com a *zoons politikons* que som, organitzem i regim. Així doncs, acabem formant part d'organitzacions grupals, les quals condicionen la nostra manera de viure i de relacionar-nos. En el meu cas, des de fa molts anys he estat immers en molts grups i a mesura que m'he fet gran, i també gràcies a la visió que m'ha aportat fer d'entrenador d'handbol, m'ha encuriós com aquests grups s'organitzen internament. És cert que alguns grups tenen normes explícites (d'entrada, de comportament, etc.) però moltes d'altres, com per exemple un equip esportiu, no. Llavors, quin paper juguen els seus integrants en tot això? Per donar resposta a aquest interrogant, i sense saber molt bé què és el que volia estudiar, vaig decidir demanar ajuda a la meva germana, Clara. Ella em va parlar d'un terme que jo desconeixia, "conformitat social", i em va dir que feia referència a la influència de la majoria en un grup. Això em va cridar molt l'atenció i vaig decidir tirar per aquí.

El tema principal, doncs, estava escollit, però calia perfilar què era el que volia investigar d'aquest fenomen, ja aquest en sí ja havia estat objecte de molts estudis. En altres paraules, calia donar-li una visió renovadora, quelcom que em permetés fer un estudi propi. Per sort, la Dra. Maria Palacín de la universitat de Barcelona, em va donar suggerir introduir una variable independent a l'estudi, com per exemple el gènere. Aquesta idea em va semblar molt interessant. La explicació d'aquest fet recau en que em sobta com en una societat que s'autoanomena "igualitària" i el la qual es suposa que l'educació ens ensenya a desenvolupar un sentit crític i una pròpia opinió encara perviuen estereotips com el que les dones són més conformistes que els homes i que, per això, són els homes qui ocupen les posicions de poder.

Per aquest motiu, vaig decidir que l'objectiu del treball seria investigar les causes de la conformitat, com aquesta afecta a les diferències individuals entre gèneres i quin grau d'aplicació té això en una situació pràctica (en aquest cas, experimental). A més, calia aprendre a desenvolupar un treball, saber-lo organitzar i plantejar, adquirir nou vocabulari i aprendre com realitzar un experiment amb les característiques que necessitava.

A partir d'aquí, vaig anar estructurant el meu treball. Primer, vaig anar recopilant informació que feia referència als processos d'influència social i als efectes de la conformitat. Quan m'ho

vaig haver llegit tot, vaig decidir agafar un dels experiments més clàssics de l'estudi de la conformitat, l'experiment d'Asch, com a base per a la part del meu estudi que feia referència a aquest procés. Així doncs, vaig procedir a adaptar-lo a la variable escollida (el gènere). Per fer-ho, vaig dividir l'experiment en sis proves, per a poder incloure totes les possible combinacions de femení i masculí possibles. Però la visió de gènere encara em quedava poc acurada i vaig decidir seguir investigant en aquesta direcció sense oblidar, però, la part de conformitat. Així va ser que vaig trobar un grup de tests que feien referència a la identitat sexual de les persones, és a dir, a com es perceben a elles mateixes. D'aquests, el test de Bem (BSRI) em va semblar el més adient per al meu treball, pel que el vaig incorporar.

En aquest mateix aspecte puc determinar que el treball que es mostra a continuació és essencialment pràctic, però que la teòrica és bàsica per a entendre el plantejament del mètode i els seus resultats. Així doncs, l'estructura del treball està dividida en 11 apartats (introducció i referències bibliogràfiques incloses) els quals es subdivideixen per donar més concreció al tema que s'està tractant en cada moment. Comença amb 4 apartats teòrics per poder situar al lector sobre els conceptes dels quals tractarà i es realitzarà l'estudi que segueix: la conformitat en relació al gènere dels subjectes implicats. A continuació, un cop tenint la informació necessària per situar-nos i coneixent millor el tema a tractar, passem a elaborar les hipòtesis d'investigació. Seguidament, comença el treball de camp exposant el mètode que hem seguit per l'obtenció de resultats i a discutir-los, arribant així a conclusions que finalitzen el treball. A més, com que una part del treball es basa en els qüestionaris de l'inventari de rols sexuals de Bem, és necessari un apartat d'annexos per poder mostrar amb més exactitud les dades utilitzades sense que aquests entorpeixin la lectura del treball.

Per últim, cal agrair a una sèrie de persones i col·lectius que m'han ajudat a realitzar el treball i han fet possible el bon funcionament d'aquest:

A en Pere Grané, per ajudar-me en els moments de més dificultat tècnica.

A la Laura Moré, per ajudar-me en la traducció de textos.

A l'agrupament escolta Arrels, per facilitar-me un lloc per a realitzar l'experiment sempre que ho he necessitat.

A la meua tutora, Meritxell Manté, per facilitar-me els espais i el temps per a poder desenvolupar la part pràctica.

Al doctor Esteve Espelt i a la doctora Maria Palacín, de la universitat de Barcelona, per ajudar-me a orientar el treball, donar-me una visió experta i facilitar-me material i fonts per investigar.

A en José Luís Rebollo, per aconsellar-me a l'inici del treball sobre com encarar-lo i per recomanar-me textos, articles i pel·lícules que em podien servir per al treball.

A tota la meua família, per ajudar-me a buscar material, per portar-me a tots els llocs on necessitava, per mostrar interès i per donar-me ànims en tot moment i recolzar-me en els moments de més dificultat.

I molt especialment al grup de 14 noies i nois de la classe de 3r d'ESO "D" de l'IES Alexandre Satorras per dedicar tantes hores extra-escolars a preparar l'experiment i, més tard, a realitzar-lo, amb les dificultats que ha comportat, perquè sense elles i ells no hauria sigut possible fer-lo.

2.EL GRUP

2.1 Concepte

Els humans, com a animals socials que som, tendim a agrupar-nos de manera natural amb altres humans. Així doncs, la nostra identitat social depèn de la pròpia consciència de pertànyer a un determinat grup, pel que podem dir que hi ha una consciència d'unicitat –amb més o menys grau de confiança i interrelació- entre els membres d'un determinat grup. Aquesta associació anomenada grup es percebuda pels integrants com una entitat mental que, a més, té certes barreres, és a dir, que depenent del tipus de grup seran més fàcils els moviments d'integració i secessió al grup dels subjectes. Aquí, trobaríem una distinció entre grups oberts (els que permeten amb facilitat aquests moviments), grups semioberts (els que permeten els moviments depenent de determinats factors que són elegibles pels subjectes, com una comunitat de veïns) i els tancats (els que només s'hi pot pertànyer per factors no elegibles, com una ètnia). Així doncs, les característiques que comparteixen els membres del grup, bé siguin innates o bé adquirides, prenen especial rellevància a l'hora de formar part o no d'aquest.

2.2 Característiques principals

Definir un grup és sempre difícil i és per això que ens basarem en una definició que agrupi les que, per molts autors, han estat les característiques essencials d'un grup¹:

- 1) Interdependència: els membre d'un grup es necessiten de manera recíproca els uns als altres. Per exemple per assolir un objectiu, una meta o per la mútua satisfacció de necessitats.
- 2) Identitat: Els membres comparteixen unes idees entre ells, pel que creen unes entitats que són percebudes per tots els membres components.
- 3) Interacció: els membres del grup es relacionen entre ells. Aquesta característica presenta certa polèmica ja que, sovint, es pot considerar causa o conseqüència de les dues característiques anteriors.

¹ Recopilació recollida en el llibre *Introducción a la psicología de los grupos* de Francisco Gil Rodríguez i Carlos María Alcover de la Hera (edició 2015).

Si bé és cert que altres factors com la mida del grup, l'objectiu, la perdurabilitat, etc. són importants per a realitzar un estudi acurat d'un grup, en el treball que ens ocupa no són d'especial rellevància. A continuació s'expliquen els motius.

2.3 La cohesió grupal

Podem distingir dos classes de grups, segons la percepció de pertinença o no del subjecte. Si l'individu s'identifica amb un col·lectiu i se'n sent membre parlem de l'endogrup ("nosaltres"). Aquesta sensació fa que hi hagi una certa lleialtat i cohesió entre els membres. Per altra banda, aquest sentiment de pertànyer a l'endogrup fa que reconegui aquells que són aliens, aquells als quals no pertany, que són anomenats exogrup ("ells").

No obstant, cal tenir en compte el terme de "distància social". Aquesta barrera psicològica, marca el grau de cohesió de l'endogrup, és a dir, la interacció, la influència mútua, la cooperació,... entre els membres. Quan la distància social és petita es dona un grau d'empatia major. Això és ja que hi ha més confiança i més relaxació, per tant, més capacitat d'entendre els judicis dels altres, però també els temors, esperances, etc. Podríem sintetitzar-ho en que hi ha més voluntat de comprensió mútua. En canvi, quan la distància social és gran, hi ha un cert grau de desconfiança i, per tant, els altres membres són percebuts com a diferents, fins i tot dins del mateix endogrup, ja que no se sap amb certesa com pensen i actuen.

Aquest darrer cas serà el del nostre treball i, per tant, atorga menys importància a la definició de les relacions entre membres, ja que aquests són un mer agregat de persones sense aparent relació entre sí.

2.4 Definició

Dos o més persones que comparteixen una autoconsciència d'unitat entre elles i que estan lligades, en major o menor grau, per pautes d'interacció social relativament estables.

Fig.1 Il·lustració digital representativa d'un individu immers integrant d'un grup

3.LA INFLUÈNCIA SOCIAL

3.1 Definició del terme i dels elements implicats

Podem definir la influència social com el procés o conjunt de processos pel qual les interaccions socials varien la manera de pensar i/o d'actuar d'un subjecte. Aquest individu ha d'estar immers, doncs, en una relació recíproca, interpersonal o grupal, que li permeti realitzar, com s'acaba de dir, algun tipus d'interacció. L'estudi d'aquests processos té com a finalitat entendre perquè un determinat individu immers en una determinada relació respon d'una determinada manera a una situació.

Així doncs, acabem de presentar els 3 elements que actuen en els processos d'influència:

- 1) L'objecte: És una idea, una comesa, una actitud, etc. que provoca una resposta, la qual pot ser per mitjà d'un criteri (judici) o comportament de la font.
- 2) La font: És la persona o el grup que ha de donar una resposta a l'estímul presentat anteriorment. Aquesta exerceix, doncs, una influència sobre la manera de pensar i/o actuar de l'individu.
- 3) L'individu: És el blanc de la influència i el que, per tant, rep la possible pressió.

Aquest cicle d'influència es pot resumir de la següent manera: la resposta que l'individu dona a un objecte determinat es veu influenciada per la resposta que en dona la font i, per tant, és susceptible de ser modificada. A partir d'aquest cicle, podem generalitzar que la incidència de la influència es dona de manera unidireccional: es dona de l'objecte cap a l'individu però no a la inversa.

3.2 Processos d'influència social

Per definir els processos d'influència social partim de la base que aquesta suposa una interacció entre dos o més subgrups (majoria i minoria), en desacord per algun objecte, sobre el qual poden tenir una opinió prèvia o no, que provoca un conflicte. Aquest, genera un procés conegut com a negociació que té com a objectiu eliminar o reduir el desacord.

Distingim 3 processos diferents, depenent de la manera com es dona resposta a la negociació:

- 1) Normalització: És la influència mútua entre individus que comparteixen la desconexença de l'objecte i, per tant, una manca d'opinió prèvia sobre aquest. La resposta que donen està adoptada per mitjà de processos de convergència de les opinions individuals.

- 2) Conformitat i Obediència: És el procés pel qual un/s individu/s amb coneixement o opinió prèvia sobre un estímul adapten la seva resposta al judici d'altres persones a causa de la pressió que rep d'aquestes. Si la pressió prové d'una figura d'autoritat es considera obediència; si prové d'un grup es considera conformitat.
- 3) Innovació: És el procés que suposa el trencament amb les normes preestablertes en pro d'altres que posseeixen un major convenciment i acceptació grupal.

3.3 Models d'influència social

Actualment s'accepta la distinció entre dos models, proposada pel psicòleg romanès Serge Moscovici (Moscovici, *Psychologie des minorités actives*, 1979). L'autor va separar en dos grups els processos d'influència, atenent-se als seus objectius i a la seva manera de realitzar-se. Amb aquesta proposta Moscovici trencà amb els models coneguts fins aleshores que es centraven en l'estudi dels efectes del conformisme, produïts per les majories, i que relegaven les discrepàncies dels individus no-conformes a una simple desviació del procés. La manera com va fer-ho va ser plantejant l'existència d'un altre model d'influència dut a terme per les minories. Si bé aquest model, anomenat genètic, no serà vàlid per el desenvolupament d'aquest treball en concret, es creu rellevant parlar-ne a fi de contraposar-lo al model en el que es basarà: el funcionalista.

3.3.1 Model funcionalista:

Aquest model té com a objectiu la inserció de l'individu o el grup en l'ambient social en que es troba. Així doncs, les condicions i les normes a les quals s'han d'adaptar estan donades i s'apliquen a tots els membres del grup per igual. La manera de fer-ho és per mitjà de la reducció de les divergències a fi d'establir una homogeneïtzació (mateixos valors, criteris, normes, etc.) que reforci el control social. A la pràctica, la manera resulta simple: les conductes d'aquells que segueixen la norma són funcionals i contribueixen a l'adaptació, mentre que els que s'hi oposen són considerats no-funcionals i tendeixen a ser exclosos del grup. La conformitat esdevé, doncs, una condició indispensable. Per altra banda, la obediència (el procés d'acatar l'autoritat d'una figura o grup) també es basa en aquest model.

El que busca aquest model és una reproducció de la resposta. La informació de la manera de pensar i actuar és manté intacta al passar d'uns als altres. Això no implica que no puguí haver-hi canvis de judici i/o conducta, però és cert que dóna una avantatge en el poder de decisió a

les figures d'autoritat, com els líders en el cas del procés d'obediència, o els especialistes i/o les majories en el cas del procés de conformitat. .

Partint de l'anterior, podem generalitzar que la incidència d'aquest tipus d'influència es dona de manera unidireccional: de la font cap a l'individu sí, però a la inversa no.

3.3.2 Model genètic:

Aquest model suposa el trencament amb la idea que els individus i subgrups poden ser només els blancs d'influència, ja que els planteja també com a fonts d'aquesta (bidireccional). Així, entenem a aquestes fonts potencials citades anteriorment com a propulsors de idees, comportaments o normes que es contraposen a les establertes. L'estil de la seva conducta resultarà clau: com que aquestes fonts no tenen el poder ni el control social que tenen les majories, la postura que defensin haurà de ser clara i ferma, així com unànime en el cas dels subgrups. Conceptes com per exemple la novetat, la coherència, l'objectivitat o el realisme seran claus per fer prosperar aquestes idees. Val a dir que un excés de rigidesa en la defensa d'idees innovadores podria ésser contraproductiu, ja que podria interpretar-se com un discurs dogmàtic i, alhora, poc realista.

En definitiva, trobem la contraposició al model funcionalista en l'objectiu. El model genètic no té com a objectiu la inserció d'individus en un sistema, sinó l'adaptació del sistema a els individus. Per això, les normes i condicions a les que hauran d'adaptar-se els individus no estaran preestablertes ni seran aplicades a tots els membres del grup en el mateix grau.

4.LA CONFORMITAT SOCIAL

4.1 Definició

La conformitat s'entén com a la resposta vers un objecte que dóna un individu o individus els quals, tot i discrepar de la resposta de la font, canvien la seva pròpia per tal d'estar-hi d'acord. Així doncs, trobem que l'efecte és unidireccional, és a dir, de la majoria cap a la minoria, i ve donat per la influència de les normes socials.

4.2 Les normes socials²

Són patrons de conducta no escrits (generalment) que comparteixen els membres d'un determinat grup social. El conjunt de membres es regula mitjançant el coneixement -saber com s'ha d'actuar- i la disposició, consensuada i acceptada, d'aplicar aquestes pautes, que estableixen quines conductes són apropiades en determinats moments. Així mateix, podem afirmar per tant que cada grup o col·lectiu crea el seu propi ordre social, a fi d'autoregular-se, que és compartit per tots els seus integrants, i que pot ser diferent al dels altres grups o societats. En aquest aspecte cal tenir en compte que la concepció d'aquest ordre no és quelcom automàtic, sinó que el dinamisme de les interaccions socials el modela i canvia a fi d'adequar-lo als interessos i sentiments dels individus. Per aquest motiu, podem parlar de la creació de normes com un procés negociat.

L'efecte de les normes i l'ordre social en el conformisme ve donat per la necessitat dels individus d'un grup de validar els seus judicis i opinions sobre determinats objectes que els produeixen incertesa. Les opinions vers aquests necessiten, doncs, ser valorades segons el que "és normal", és a dir, segons les normes establertes prèviament en el grup. D'aquesta manera, és possible obtenir una valoració subjectiva però acceptada de quina és la resposta adient i es redueix per tant la incertesa. Aquestes no obstant, per ser considerada com a vàlida ha de ser acceptada per la majoria del grup o societat, o sigui, hi ha d'haver un consens social que doti a la resposta d'un criteri objectiu que en realitat no té. Així mateix, quan l'individu estigui en desacord amb la opinió majoritària unànime tendirà a pensar que és ell el que està errat. Així, el cataloguen els individus que actuen o pensen diferent al grup com a meres desviacions de la norma.

² Les normes socials no només influeixen en els processos de conformitat.

4.3 Tipus de conformitat

Segons el tipus de canvi (Levine y Russo, 1987):

- **Conformitat per canvi:** s'actua d'acord amb la línia d'allò que estableix la font de pressió. Per tant, hi ha un canvi en el comportament de l'individu.
- **Conformitat per omissió del canvi:** no actuar en contra d'allò que el grup estableix, tot i desitjar fer-ho.

Segons la relació temporal de la resposta amb l'estímul (Levine y Russo, 1987):

- **Conformitat anticipatòria:** canvi abans de rebre la pressió, per evitar un possible rebuig. No cal que hi hagi una evidència de que aquest hi sigui, pot ser només una interpretació de l'individu.
- **Conformitat retardada:** es dona quan la persona es nega d'entrada a conformar-se, però al cap d'un cert temps acaba cedint a la pressió.

Segons el tipus de resposta (Herbert Kelman, 1972): Partim de la base que la influència majoritària, al contrari que la minoritària, produeix canvis públics i manifestos en els individus.

- **Compliment:** en aquest cas l'expressió de la conformitat és es dona només en l'àmbit públic, per mitjà d'actituds manifestes que poden ser percebudes per la resta del grup. En l'àmbit privat en canvi, es manté un judici diferent al qual s'emet. Sovint pot venir donada per l'efecte d'una ordre directa i explícita.
- **Identificació:** en aquest cas la resposta, a més de ser expressada en l'àmbit públic, també s'integra en el propi judici de l'individu. Malgrat això, aquesta situació es manté només quan la persona es considera part del grup.
- **Internalització:** en aquest cas, la resposta és integrada en l'àmbit públic i privat de l'individu, i es manté encara que aquest abandoni el grup.

Fig.2 Juan Ramón Mora. Il·lustració gràfica i satírica del fenomen del conformisme.

4.4 Factors d'influència en els efectes

La conformitat no és pas uniforme. Les característiques de l'individu i del grup en faran variar els efectes, incrementant-los o disminuint-los segons la situació particular de pressió a la que el blanc de la influència estigui sotmès.

Podem distingir diversos factors d'influència. La mida del grup i, per tant, de la majoria, n'és un. Segons Samonon E. Asch, sembla a ser que l'efecte del conformisme creix de manera progressiva quan un subjecte està enfrontat a una majoria, fins que aquesta és de tres persones. A partir d'aquesta xifra, es manté estable el percentatge de conformitat. Per tal de provar-ho, Asch va utilitzar una majoria de fins a 15 quinze persones en el seu experiment, però no van modificar significativament la xifra de conformitat.

Podem dir d'entrada, doncs, que tot i el cert lligam entre la dimensió del grup i conformitat, la variabilitat en el seu efecte és marcada per altres factors de major importància.

Altrament, el tipus de tasca també esdevé un factor important. La conformitat augmenta quan aquesta és incerta, és a dir, quan l'individu no es sent prou competent per emetre un judici sobre l'objecte. També quan és ambigua, o sigui, quan l'individu dubta sobre quin és el judici encertat per la dificultat amb que aquest es presenta en l'objecte. A més, també el grau d'objectivitat de la tasca és rellevant. Això és quan el judici a emetre no requereix la interpretació subjectiva del subjecte. Així mateix, i en contraposició a l'anterior cas, la conformitat disminueix quan l'individu es considera competent en la matèria. Per exemple, si el judici s'ha d'emetre sobre un tema mèdic, i l'individu té coneixements de medicina, seguirà el seva pròpia opinió encara que discrepi de la del grup.

També és important el tipus de grup del qual hom formi part. Trobem per un costat la cohesió grupal i el sentiment de pertinença a un grup. Per l'altre, la consciència dels membres que tenen una meta i que han d'assolir-la en comú. La suma d'aquests dos factors fa augmentar la incidència del conformisme.

Per una altra banda, trobem que la manera de donar la resposta a l'objecte també és un factor d'influència. Augmenten els valors del conformisme quan la resposta s'ha de mostrar en públic, mentre que disminueixen si es produeixen en privat. A més, també trobem que si l'individu té la possibilitat d'escriure el seu veredicta abans de fer-lo públic, o sense necessitat que es faci públic, la conformitat disminueix.

En darrer lloc, la unanimitat que presenti la majoria esdevé també un factor clau. Si un dels membres de la majoria deserta, influeix en la manera d'actuar de l'individu blanc de la pressió. En aquest sentit pot influir de dues maneres: per una banda, si el criteri que s'ha d'emetre és objectiu, qualsevol abandó de la postura majoritària es percebut per l'individu com a una davallada del poder del grup i redueix la seva por al rebuig. Així doncs, no cal que el subjecte que ha trencat la unanimitat coincideixi amb el criteri de l'individu, sinó que n'hi ha prou amb que estigui disconforme amb la majoria. Per altra banda, en casos en que el judici requereix un criteri subjectiu de l'individu, aquest necessita que el judici del desertor coincideixi amb la seva opinió per percebre'l com a aliat i disminuir la por a ser refusat.

4.5 Determinants motivacionals

Entenem com a determinants motivacionals la relació entre el blanc d'influència i la seva font de pressió. En termes d'influència majoritària, la part del grup que actua com a font té un poder moral sobre l'individu, per la qual cosa el fa depenent. Partint d'aquesta hipòtesi distingim dos tipus de dependència:

4.5.1 Dependència normativa:

Aquest tipus de dependència remet a la voluntat de l'individu d'evitar el rebuig del grup i de ser avaluat positivament per la majoria. Així doncs, la subjecció i submissió a les normes del grup és l'eina a la qual aferrar-se per evitar discrepar dels judicis majoritàriament acceptats (conformisme). Aquest objectiu fa que l'individu no repari excessivament en l'objecte, ja que no està analitzant pròpiament la seva resposta.

Amb qualsevol objecte que requereixi un judici objectiu es pot observar. Una persona pot arribar a acceptar, per exemple, que un gos és un gat si hi ha una majoria que així ho afirma, només pel fet de no estar en desacord amb aquesta i ser acceptada. Tot i això, ella no interioritzarà aquesta afirmació i, en privat, mantindrà el seu judici.

4.5.2 Dependència informativa:

Aquest tipus de dependència, en canvi, remet a la voluntat de les persones d'estar encertades. Per tant, necessiten validar els seus criteris per mitjà de comparacions amb altres criteris que prenen com a criteri objectiu. Així doncs, a manca de criteris objectius de validació, la informació aportada pels judicis de la majoria és acceptada per l'individu com a objectiva i, per tant, correcta (conformisme). A diferència de la normativa, aquesta dependència sí que es basa en l'avaluació de l'objecte.

5.EXPERIMENT D'ASCH

Fig.3 Salomon E. Asch

L'estudi que Salomon E. Asch va idear al 1951 tenia com a objectiu estudiar "algunes de les condicions que indueixen als individus a restar independents o a sotmetre's a les pressions del grup quan aquestes són contràries a la realitat" (Asch, 1952), és a dir, els factors que porten a un individu a manifestar un criteri independent encara que aquest difereixi amb el de la resta del grup en el que es troba, o pel contrari, que el porten a conformar-se per evitar la discrepància esmentada. Asch descriu en l'article publicat al 1952,

Effects of group pressure on the modification and distortion of judgments, la importància d'aquest estudi i de les implicacions humanes d'aquest, ja que considera que el fet que un grup i/o individu posseeixi la llibertat d'actuar o no segons el seu criteri és un fet decisiu pel futur d'aquests grups i/o individus.

5.1 Procediment

L'experimentador reunia en una sala un grup d'entre 7 i 9 estudiants universitaris, variable en cada cas, que no tinguessin relació entre ells. Allà els explicava que estaven a punt de realitzar un test de percepció i la tasca que se'ls demanava que fessin primerament era la d'observar una parella de cartrons blancs col·locada davant seu. En el cartró situat a l'esquerra hi havia una única línia vertical, anomenada línia patró, d'una determinada longitud. En el de la dreta hi havia 3 línies, enumerades al peu, que discernien en longitud entre elles però una de les quals era igual a la línia patró. Tot seguit se'ls demanava que discriminessin quina de les línies de l'esquerra es corresponia amb la línia patró. Aquest procediment es repetia 12 vegades i les respostes eren registrades per l'experimentador. Fins aquí la tasca podria semblar relativament senzilla, però la clau de l'experiment era que només un dels subjectes experimentals, l'anomenat subjecte crític, realment desconeixia la pràctica. La resta eren subjectes còmplices, ja que havien estat prèviament informats per l'experimentador i la seva tasca era simular una desconeixença de l'experiment a fi de poder influir en les respostes del subjecte crític, el qual era el blanc de la influència i l'objecte d'estudi d'Asch.

El desenvolupament de l'experiment era el següent: l'experimentador els demanava que, ja que eren pocs, formulessin la seva resposta en veu alta i de manera individual, seguint l'ordre en que s'havien assegut. Això s'explicava pel fet que el subjecte crític sempre seia en

penúltima posició, pel que abans d'emetre el seu judici havia escoltat el de gairebé tota la resta. Durant les dues primeres rondes de l'experiment transcorrien amb normalitat i els judicis emesos pels subjectes còmplices es corresponien amb la realitat, però a partir del tercer començaven a errar respostes fins a un total de 7 respostes incorrectes. Per exercir una influència sobre el subjecte, però, havien de respondre de manera unànime quina línia era la incorrecte. Recordem que, com s'ha explicat en apartats anteriors, l'aparició d'un còmplice que trenqui la unanimitat de la majoria fa baixar la conformitat. És per això que Asch va idear prèviament una taula en que es marcaven quin eren els assajos erronis i quina era la resposta que els subjectes còmplices havien de donar. A més, prèviament se'ls havia instruït per a què actuessin amb naturalitat i es mostressin fermes en les seves respostes.

Així doncs, trobem l'enfrontament d'una majoria unànime de 6 persones en contra d'una minoria d'un únic individu. És normal, apuntava Asch, que el subjecte crític s'anés mostrant incòmode a mesura que avançava l'experiment i es succeïen els assajos amb respostes incorrectes. S'esperava que el subjecte mantingués el seu parer en el primer desacord però que a partir d'aquí anés augmentant la seva incredulitat i incertesa. L'objectiu era que aquesta perplexitat el fes conforme a les respostes del grup, a fi d'evitar el rebuig d'aquest. Per aquest motiu podem determinar que és un efecte de la dependència normativa explicada en

Fig.4 Fotografia de l'experiment original d'Asch. El subjecte crític es troba a la dreta de la imatge, assegut en penúltima posició.

l'apartat 4.5.1.

5.2 El material

El material, tal i com s'ha descrit anteriorment, constava de 2 cartrons blancs de 44'45 centímetres de llarg ($17 \frac{1}{2}$ polzades) per 15'24 centímetres d'alt (6 polzades). Les línies representades eren totes de 0'95 centímetres d'ample ($\frac{3}{8}$ polzades) i amb una llargada que variava depenent de l'assaig (Reflectides a la taula 1). A més, es trobaven separades per una

distància de 4,45 centímetres (1 $\frac{3}{4}$ polzades) entre elles i de 6,36 centímetres (2 $\frac{1}{2}$ polzades) de la part inferior del cartró.

Assajos	Longitud de la línia patró (en centímetres)	Longitud de les línies de comparació (en centímetres)			Error de la majoria (en centímetres)
		1	2	3	
1	19,05	12,70	14,61	19,05	0
2	12,70	16,51	17,78	12,70	0
3	20,32	20,32	17,78	15,24	2,54
4	8,89	9,52	12,70	8,89	0,63
5	22,86	17,78	22,86	27,94	0
6	16,51	16,51	13,33	19,05	2,54
7	13,97	11,43	13,97	10,16	2,54
8	4,45	6,98	8,25	4,45	0
9	6,35	10,16	6,35	8,57	2,22
10	21,59	21,59	26,03	27,94	4,44
11	2,54	7,62	2,54	5,71	0
12	11,43	11,43	8,89	13,97	2,54

* Els assajos marcats en verd són els que la majoria respon de manera correcta. Els marcats en vermell són els que responen incorrectament. Els números marcats en blau són la resposta que emet la majoria en cada assaig.

Taula 1 Respostes de la majoria a les línies patró i de comparació en els assajos successius

5.3 La discussió posterior

Un cop finalitzat l'experiment en sí es va decidir fer participar a tots els subjectes experimentals en una discussió informal d'aproximadament 5 minuts. L'experimentador començava dient que havia notat certes discrepàncies en algunes respostes i que si havien de comentar quelcom al respecte. Això ho deia sense dirigir-se directament a ningú, però tot i així el que solia parlar primer era el subjecte crític, ja que es sentia interpel·lat personalment. Llavors, els subjectes còmplices intervenien en la conversa, aparentant curiositat pels judicis del subjecte crític. En primer lloc, es centraven en com podia haver succeït un desacord en un experiment aparentment senzill. Com que el subjecte crític es començava a veure cada vegada més en el centre de la discussió, començava a agafar més protagonisme i veu, pel que es convertia de nou, per així dir-ho, en un 6 contra 1.

La discussió incloïa les següents preguntes, les quals eren formulades pels mateixos subjectes experimentals:

“Qui suposa que està encertat, vostè o el grup?”. En cas d’afirmar que era ell el que estava encertat es prosseguia amb les preguntes.

“Suposa, doncs, que tot el grup estava equivocat i que només vostè tenia raó?”.

“En quin grau confia vostè en els seus judicis?”.

“Si alguna cosa important depengués de la seva resposta, alguna qüestió de conseqüències pràctiques, com actuaria vostè?”.

“Què diria vostè de tot això si fos un estrany?”.

L’únic requisit de les preguntes era que es formulessin en aquest ordre. En canvi, els subjectes eren lliures de formular-les quan fos l’ocasió pertinent.

5.4 Entrevista final

Asch creia molt convenient explicar al subjecte crític el funcionament real de l’experiment i, sobretot, la finalitat d’aquest. Ho explicava pel fet que creia que si els individus comprenien el propòsit de la tasca no se sentirien ofesos sinó que, pel contrari, considerarien aquesta vivència com a quelcom positiu per a ells, ja que ho veien com una mostra evident d’un gran problema social.

Per fer-ho, un cop finalitzada la discussió del grup, l’experimentador convidava a tothom, menys el subjecte crític, a marxar i, un cop es trobaven ambdós sols, es tornava a formular unes preguntes similars a les que s’havien efectuat amb anterioritat. S’esperava que amb aquest ambient més distès i sense la pressió de la resta dels companys el subjecte contestaria amb més detall i permetria conèixer de més a fons les seves vivències i sensacions durant la prova. Quan l’entrevista conclouia l’investigador explicava de manera extensa l’objectiu real de la prova i la manera com s’havia realitzat. El subjecte es quedava perplex i tendia a mostrar interès en l’objecte d’estudi.

5.5 Resultats quantitatius

Asch va realitzar diverses repeticions de la prova, totes elles amb les característiques descrites anteriorment però amb només una diferència: en algunes, les anomenades “grup control”, les respostes de tots els subjectes es donaven de manera privada i per escrit, mentre que les de l’anomenat “grup experimental” es donaven, com hem dit abans, públicament i en veu

alta. Aquesta divisió va permetre a Asch determinar que el fet que els subjectes crítics erressin les respostes era per causa de la influència del grup, és a dir, del control que aquest exerceix sobre els subjectes. Asch, doncs, va determinar que l'efecte de la influència majoritària era clau a l'hora de emetre judicis.

- Resultats del grup control: En total es van realitzar 25 proves amb un grup control. Entre els 25 subjectes crítics van efectuar, doncs, un total de 175 respostes crítiques (aquelles en les quals la resposta de la majoria diferia de la realitat). Com que les respostes de tot el grup eren privades, el subjecte crític no podia conèixer els judicis dels seus companys, pel que la conformitat va ser molt baixa. En total, només 13 respostes van coincidir amb els errors de la majoria, el que representa un 7,4% i una mitjana de 0,5 respostes errònies. Una possible explicació la trobem en la suposada ambigüïtat de la comparació número 4: la línia correcta i la que responien incorrectament la majoria tenien certa semblança en quant a longitud i es una causa potencial de confusió pels individus. Aquesta hipòtesi es basa en que 10 dels 13 errors es van donar en aquest assaig. Val a dir, també, que cap dels subjectes experimentals va equivocar-se més de 2 vegades.
- Resultats del grup experimental: En aquest cas es van realitzar 31 repeticions, pel que els subjectes crítics van haver de formular un total de 217 respostes crítiques. D'aquestes, 145 van ser correctes, o sigui que van mantenir el seu parer tot i la discrepància amb la majoria. Això suposa un 66,8% d'encerts. No obstant, aquestes van coincidir amb la majoria en 72 ocasions pel que un 33,2% de les respostes van ser conformistes (una mitjana de 2,3). La freqüència d'errors variava entre els 3 i els 16 errors, depenent de l'assaig crític. Els més errats van ser els assajos 4, 7, 10 i 12.

A més, els resultats mostraven que dins la mostra de subjectes crítics hi havia grans diferències entre ells. Si ajuntem els que no es van conformar ni una vegada amb els que tan sols ho van fer en una ocasió -respostes que es pot considerar que no han estat afectades per les condicions experimentals- trobem que passa en un 42% dels casos.

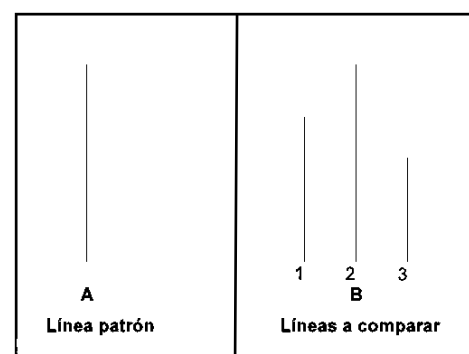

Fig.5 Representació gràfica dels dos patrons de comparació de les línies.

5.6 Resultats qualitius

L'objectiu de la prova posa al subjecte crític en la següent situació: es troba enfrontat a una tasca objectiva, amb una sola resposta correcta, sense ambigüitat i envoltat de persones que, igual que ell, han de donar una resposta independent a l'objecte. A més, troba que en certes ocasions el grup està unànimement oposat als seus judicis, pel que percep que alguna cosa està equivocada. En un inici s'hi resisteixen, i això provoca als subjectes crítics una situació d'incomoditat que es traduïa, a la pràctica, de diverses maneres, com per exemple, la cerca de complicitat en els companys del seu costat. A mesura que avança l'experiment, el subjecta comença a mostrar més interès en la prova i també comença a percebre's a si mateix com a centre d'atenció.

En les discussions posteriors a la prova, Asch va trobar certes similituds entre les respostes a l'entrevista dels subjectes crítics. Això va permetre-li explicar que, malgrat les diferències individuals entre aquests subjectes, hi havia reaccions que es donaven de manera habitual en ells i que, per tant, eren independents de qui fos la persona. A continuació se'n fa un recull:

- Els subjectes intenten buscar una explicació que minimitzi la tensió i la pressió que perceben sobre ells. Alguns expliquen que les errades són degudes a efectes externs, com la posició de cada membre, il·lusions òptiques o psicològiques o, fins i tot, que s'erraven en el criteri de selecció (que jutjaven en base a altres coses que no eren la longitud de les línies). No obstant, cap dels individus mostrava una gran fermesa en les seves hipòtesis, ja que no semblava que se les prenguessin seriosament. Una altra explicació més acceptada era la que determinava que era la majoria la que actuava de manera conformista. Argumentaven que el grup responia en funció del que deia el primer membre que, per algun motiu, estava errat. Per tant, dubtaven de la independència dels judicis dels membres del grup.
- Com ja s'ha dit, les persones que resultaven el blanc de la influència augmentaven el seu interès en la tasca a mesura que aquesta avançava, pel que també augmentava la pressió que aquests percebien sobre seu. Era habitual que els subjectes consideressin que era la majoria la que contradeïa els seus judicis i no a l'inrevés. Era una mostra de que es percebien a si mateixos com a centre de la dificultat.

- Tot i el rebuig inicial al conformisme, és inevitable que a mesura que avança l'experiment els individus experimentals comencin a sobtar. Alguns pensen que potser no han entès bé la tasca, d'altres creuen que potser els sentits els enganyen, etc. No obstant, cap d'ells no diu que realment cregués que estava equivocat. És més, molts diuen que el seu raonament els indicava que estaven encertats, pel que el fet de discrepar de la resta del grup els generava una gran sensació de dubte. Era aleshores quan es notava una diferència entre els diferents subjectes crítics de cada prova. Alguns optaven per conformar-se, mentre que d'altres -no sense mostrar la seva incomoditat públicament- mantenien els judicis independents.
- És especialment significatiu que gran part dels subjectes crítics que no s'havien ajustat a les respostes majoritàries va afirmar que ells també es conformarien si es tractés d'una situació pràctica a la vida real. Així doncs, atorgaven un plus de veracitat a la resposta compartida per un major número de gent.
- Un cop se'ls explicava el funcionament real de la prova, se'ls tornava a preguntar per què s'havien conformat (en cas que així ho haguessin fet). La majoria va respondre que es devia al fet que la gran incertesa provocada en discrepar amb el grup els havia fet pensar en la possibilitat de que l'error fos seu. Així doncs, havien decidit acollir-se a la resposta majoritària. Per altra banda, alguns seguien defensant que sabien que la resposta era incorrecte però que s'havien deixat portar. Tan sols una persona va respondre que realment creia que les respostes eren correctes.

Els resultats de la prova van sorprendre al propi Asch, qui no esperava un percentatge tant elevat de conformisme. El bon resultat de la prova, que en l'actualitat es considerada un dels paradigmes més importants de l'estudi d'aquest camp d'influència social, va portar a Asch a introduir diverses variants que li permetessin donar una visió més àmplia de l'efecte del conformisme.

6.LA CONSTRUCCIÓ SOCIAL DEL GÈNERE

6.1 Definició

Les diferències biològiques entre el sexes són innegables. La constitució òssia o les diferents hormones que generen els cossos en són un exemple. No obstant, al parlar de gènere ens referim a quelcom que va més enllà de l'anatomia. La distinció del gènere (tradicionalment home-masculí i dona-femenina) es remet a uns valors socials i culturals que es descriuran en els següents apartats.

Podem definir-lo, llavors, com una construcció social i cultural basada en les diferències donades pel sexe biològic, que són internalitzades des del naixement del nou ésser, permetent-li crear un autoconcepte d'ell mateix com a pertanyent a un determinat gènere.

6.2 Estereotips de gènere

Segons l'institut d'estudis catalans un estereotip és un “conjunt d'idees que un grup o una societat obté a partir de les normes o dels patrons culturals prèviament establerts”. Així doncs, podem determinar que els estereotips de gènere són creences que els individus d'una determinada societat integren i normalitzen en els seus pensaments i accions, dividint així dos grups socials (femení i masculí) amb característiques que els són pròpies i que, per tant, rebutgen les contràries. Posem per exemple d'estereotip masculí la idea que l'home és competitiu, segur de sí mateix o confiat, mentre que els estereotips femenins plantegen un model de dona submissa, dependent i maternal. Aquesta percepció fa que es creïn models ideals que esdevenen referents i que serveixen de comparació per als individus que pertanyen a aquell grup social. Aquesta subjecció als models fa que tant dones com homes actuïn d'acord al que marquen aquests, és a dir, que generin respostes convencionals. A més, aquesta manera d'actuar determinada d'un gènere fa que les persones que es consideren pertanyents a l'altre actuïn també en conseqüència, pel que les relacions humanes esdevenen recíprocament influenciables per ambdós grups d'estereotips.

Valors de la masculinitat	Valors de la feminitat
Atributs racionals. Lligats al món cultural i al poder. L'autorealització personal és el màxim exponent de la masculinitat.	Característiques emocionals enlloc de racionals. Lligades al món de la natura i de les emocions. La reproducció és el màxim exponent de la feminitat.
Agressivitat	Docilitat

Èxit	Conformitat
Dominació	Subordinació
Independència	Dependència
Competitivitat	Emotivitat
Fortalesa	Debilitat
Virilitat	Passivitat
	Maternitat

Taula 2 Llistat de valors femenins i masculins estereotipats

La presència d'estereotips en les relacions humanes i l'estructuració social pot esdevenir un problema per 2 motius: En primer lloc, la influència d'aquests arquetips provoca que el sexe (si s'entén el sexe com a la part essencial de la divisió genèrica) esdevingui la regla per delimitar unes determinades posicions socials. D'aquesta manera es crea i es fomenta un ordre dominant format pel gènere masculí i, per tant, s'estableixen unes relacions de poder desiguals entre els individus d'un gènere i altre. Aquesta asimetria és tant present i integrada que ni tan sols es percep com a violència³. Així doncs, és freqüent veure desigualtats en els salaris o preferències a l'hora d'ocupar determinades posicions públiques o de poder. En segon lloc, els individus que difereixen d'aquesta classificació genèrica, és a dir els que no estan estereotipats, són percebuts com a "desviats" i per tant són objecte de violència. Aquest fet es deu a que així es reafirma l'estructura "normal" i, en conseqüència, transsexuals, transvestits, homosexuals o intersexuals ocupen una posició transgressora que el mateix ordre dominant no pot acceptar, ja que rebutja tot allò que amenaça el seu poder. Tot i això, ser transsexual, transvestit, homosexual o intersexual no implica necessàriament quedar al marge dels estereotips genèrics. És cert que tendim a identificar el gènere per mitjà de la distinció del genitals i, per això, qualsevol persona que difereixi d'aquestes característiques es considerada com a diferent, però, no obstant, aquesta apreciació es pot rebatre amb un senzill exemple: és erràtic considerar que les nostres diferències genèriques es basen en la diferència genital ja que poques vegades en les nostres interaccions veiem els genitals de l'altre. Així

³ Quan es parla de violència no es refereix sempre a violència física. En cas de fer-ho s'especificaria textualment

doncs, es tracta de quelcom que va més enllà, i que remet a valors i apreciacions pròpies de cada cultura, com les que hem explicat fins ara.

En conclusió, podem afirmar que els estereotips de gènere són una de les eines més poderoses que permeten mantenir una societat eminentment patriarcal . Tant és així, que la violència es legitimada socialment en els homes com a mecanisme per reafirmar la seva dominació.

6.3 La identitat sexual

La identitat d'una persona és el conjunt de trets propis que la fan ser qui és i comportar-se d'acord amb aquestes característiques. Aquesta, es forma gràcies a les interaccions socials, que permeten als altres definir la nostra manera de ser. Això que pot semblar tant abstracte s'explica pel fet que la concepció que els altres tenen d'una persona en concret influeix en la manera com aquesta es veu a sí mateixa ja que els del seu voltant actuen i s'interaccionen amb l'individu atenent-se a aquesta visió. Fins i tot quan la persona no està d'acord amb la percepció que els altres tenen d'ella es veu influenciada per aquesta, ja que té un sentiment de rebuig i una necessitat d'evitar-la.

Així doncs, la identitat sexual fa referència a la idea que té una persona com a pertanyent a un sexe concret. Així mateix, també percep com a iguals a les persones del mateix sexe i com a diferents a les del sexe oposat. Si qualsevol de nosaltres pensa en una “dona” o en un “home” té una visió concreta del ésser determinat. D'acord amb aquesta concepció entenem, per exemple, que una persona alta, amb barba i genitals masculins és un home. No obstant, aquest pot no ser-ho. La identitat sexual percep molts més matisos dels que la classificació dual de “dona” o “home” permet. Tot i això, la influència dels estereotips i com les persones s'identifiquen amb arquetips ideals i, per tant, s'estereotipen, té un paper molt rellevant en la formació d'una identitat o una altra.

6.3.1 La formació de la identitat sexual

La construcció d'una identitat sexual es dona principalment en el període de l'adolescència, però des del moment en que el nou ésser s'està formant ja hi ha una distinció anatòmica. No es pot afirmar amb certesa, tot i els estudis realitzats, que aquesta distinció predisposi als individus a unes determinades característiques. Posem per exemple, no es pot afirmar que el fet de ser del sexe femení predisposi a les dones a ser més dòcils que els homes. No obstant, si que és cert que alguns factors biològics tenen especial incidència, com el de la testosterona

Fig.6 Il·lustració que representa el dubte que pot generar la cerca d'una identificació amb un gènere

en els homes. Així doncs, partirem de la base que en el procés de formació d'una identitat sexual intervenen factors ambientals (culturals) i naturals (hormonals).

Des de la infantesa, les nenes i els nens comencen a diferenciar-se. En aquesta etapa es desenvolupa una percepció molt primària del que un mateix és en relació al sexe. Gairebé tot el que s'adquireix passa per mitjà de la

imitació del que veuen fer als adults del seu entorn i en especial del progenitor del mateix sexe. Aquí, hi ha diverses discrepàncies entre la *teoria de l'aprenentatge*

social (Sigmund Freud i Albert Bandura)⁴ la qual defensa que els nens adquireixen els valors sexuals ja que veuen que si actuen d'acord amb el comportament que es considera adequat per al seu sexe són gratificats, i la *teoria de l'autosocialització* (Lawrence Kohlberg) que promou que els infants s'identifiquen primer amb un sexe i volen adquirir els valors propis (socialment acceptats) d'aquest. Per això, actuar com d'acord amb aquests valors els comportarà una gratificació. La diferència recau, doncs, en la seqüència dels fets. Tot i això, ambdues plantegen que el fet d'adoptar els valors i els rols sexuals es deu a una voluntat dels infants de ser gratificats i, en major o menor grau, a la influència dels progenitors, amb els quals els nens creen un vincle afectiu que els fa dependre d'ells.

Més endavant, a l'època de la pubertat, que és quan comencen a originar-se els canvis corporals i psíquics en els éssers, als quals s'hi suma l'aparició dels caràcters sexuals secundaris, és quan comença a formar-se una identitat sexual sòlida. En aquest període també la sexualitat comença a desenvolupar-se⁵, pel que la necessitat d'adquirir una identitat diferenciada es fa més present. L'establiment de relacions íntimes i la ampliació de la capacitat de raonament i de expressar punts de vista propis configuren un individu que necessita definir-

⁴ Hi ha certes diferències entre ambdós autors. Freud basa la seva explicació de l'aprenentatge en el reforç selectiu de les determinades conductes (positiu les del mateix sexe i negatiu les de l'oposat). Així, els principals actors són els progenitors mentre que el fill esdevé un actor passiu. Per altra banda, Bandura defensa que els nens codifiquen tot allò que aprenen, pel que encara que en un determinat moment no ho poden realitzar no vol dir que no ho interioritzin. Essent així, els infants actuen si preveuen que així obtindran un benefici. En aquest cas l'actor principal, i actiu, és sempre l'infant.

⁵ La sexualitat infantil existeix i es basa en el descobriment del cos i l'experimentació dels plaers i dolors que aquest pot experimentar en relacions corporals i simbòliques amb els altres.

se a sí mateix. Així, en certa manera es crea una crisi d'identitat. Per aquest motiu s'elaboren definicions del propi ésser com a pertanyent a un sexe. És a dir, una persona s'identifica amb els valors que representen a un determinat sexe i rebutja els de l'altre. Això, és clar, en una mentalitat tradicional, on només tenen cabuda 2 sexes. En l'actualitat, però, la complexitat de la identitat personal possibilita que sorgeixin individus que s'identifiquen amb el sexe oposat i rebutgen el biològic (transsexuals), d'altres que s'identifiquen amb el sexe oposat però no rebutgen el biològic (transvestits) o d'altres que presentin una ambigüitat de sexe biològic i decideixin adoptar un o altre gènere (intersexuals i hermafrodites)⁶. És per aquest motiu que parlem de creacions culturals. El sentiment de pertinença a un sexe no es remet a realitats empíriques, ja que no hi ha una definició essencial de feminitat o masculinitat. Per això, els individus s'identifiquen amb arquetips i models ideals, pel que tenen una perillosa incidència els estereotips genèrics. Els adolescents quan busquen definir la seva identitat sexual es comparen amb la gent del seu entorn, però també amb la concepció idíl·lica que la seva societat té de la dona femenina i l'home masculí. D'aquesta manera, quan els joves al final de la pubertat elaboren la seva identitat sexual, incorporen les creences estereotipades de com ha de ser una dona o un home, com es comporta i quina és la seva posició social. Amb la integració i normalització d'aquest ordre social s'aconsegueixen individus que segueixen el model jerarquitzat i que perpetuen un sistema desigual. És per això que, a l'adolescència, els joves han de formar-se una identitat relativa i no definitiva. Aquesta ha de permetre donar una resposta, provisional, als interrogants que els joves es plantegen, però que els permeti modificar-la amb el temps. De no ser així, o sigui, si es vol crear una identitat sexual definitiva (pseudo-identitat) que respongui de manera taxativa els seus dubtes, els joves tendiran a identificar-se amb els models ideals dels quals parlàvem i a utilitzar els estereotips per reforçar la seva identificació.

6.3.2 La teoria Queer

Seguint la línia anterior, hi ha una explicació que va una mica més enllà. La teoria Queer rebutja qualsevol tipus d'identitat sexual com s'entén avui en dia. Aquest plantejament es basa en el fet que la classificació de les persones com a "dones" i "homes", però també com a "transsexuals", "transvestits", "homosexuals", "bisexuals" o "intersexuals", planteja la

⁶ En aquesta classificació no es parla d'homosexualitat ni bisexualitat ja que aquests termes fan referència a la resposta eròtica dels subjectes però no a la seva identitat sexual (entesa com a la pertinença a un gènere concret).

heterosexualitat com a norma i tota la resta són meres desviacions, pel que es contribueix a perpetuar un ordre patriarcal. En aquest sentit, defensa que qualsevol categoria d'identitat només serveix per a descriure-la, autoritzar-la i controlar-ne l'erotisme. Així doncs, descriu que totes les categories que no són homosexuals han sorgit només per denominar un sector de la població oprimida, però que aquests segueixen essent considerats com a desviacions.

En definitiva, aquesta teoria defensa que les divisions genèriques actuals només són productes ficticis que serveixen per a posar barreres entre les persones i establir una divisió que es vegi com a quelcom "natural" i que permeti jerarquitzar en funció del gènere al que es pertanyi. Per això, tot el que trenqui amb aquest sistema es vist com a antinatural.

6.4 Estructuració social basada en les diferències individuals

La necessitat dels humans d'organitzar-se ha provocat que, històricament, s'hagi creat una jerarquia que permeti ordenar de manera clara la societat. Ja hem plantejat que el sexe és la base per efectuar una divisió de classe dominant i classe dominada. Aquesta, es fonamenta en els estereotips genèrics ja que el gènere masculí, al ser de naturalesa dominant, agressiva i independent, està per sobre del gènere femení que és, segons els estereotips, de naturalesa feble, dependent i desvalguda.

6.4.1 Contextualització històrica

Si bé és gairebé impossible establir un punt de partida en el qual va originar-se aquesta divisió, trobem diversos exemples que venen des de la prehistòria. Ja en aquella època les dones eren lligades a la naturalesa. Probablement la seva funció reproductora i les dificultats que aquesta tenia en aquella època, van provocar que els homes les veiessin com a no aptes per a la caça i les deixessin per a la recol·lecció d'aliments i, sobretot, per a la cria dels infants. Aquesta divisió del treball ja planteja un autoconcepte de l'home com a fort i agressiu, pel que el domini es fa més fàcil.

També a l'antiga Grècia, l'estructuració política de les polis, on només els homes podien participar de la vida política i per tant del govern, reafirmava la separació entre sexes. Les estructures familiars, seguint el model de les polítiques, es basaven en el dualisme entre

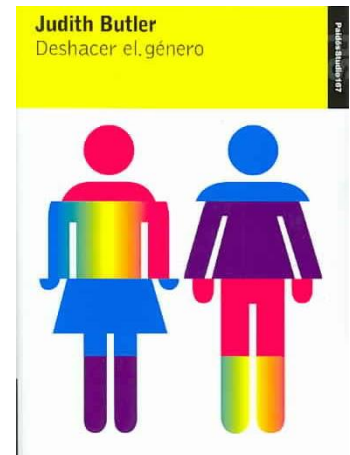

Fig.7 Portada del llibre *Deshacer el género* de J. Butler, un dels més famosos en què es tracta la teoria Queer

l'activitat (masculina) i la passivitat (femenina). L'home, que domina i dirigeix, i la dona que es necessària per al desenvolupament del rol masculí. A més, un clar exemple del menyspreu del rol femení el trobem en els mites que regien una societat politeista, on les divinitats femenines (antropomòrfiques) sovint eren les causant dels mals i les figures que s'havien d'evitar. Posem per exemple el *mite de Pandora*: quan Prometeu, una altra divinitat grega, va donar el foc als homes tot, contràriament a la voluntat de Zeus, aquest darrer va decidir venjar-se fabricant una dona que, imitant la imatge de les deesses, fos capaç de seduir a qualsevol home. Així va néixer Pandora. A més de a la dona, Zeus va concedir a Prometeu una capsa que contenia tots els mals que podien fer a la humanitat desgraciada (a més d'algunes virtuts). Aquest, però, va decidir amagar la caixa ja que no es refiava de Zeus i la va donar al seu germà Epimeteu per que la guardés amb la expressa condició que no la obrís mai i malgrat que ell es va acabar casant amb Pandora no li va permetre obrir-la mai. La dona, però, era molt tafañera i un dia mentre el seu marit dormia va decidir obrir la capsa. Aquest fet va provocar que s'escampessin pel món tots els mals que coneixem avui en dia. Així doncs, trobem que la mitologia grega plantejava que una dona era la causant de tots els mals de la humanitat. Aquest mite s'ha comparat molt amb el d'Adan i Eva, fent un símil entre Pandora i Eva.

Més endavant, a l'imperi Romà, va aparèixer, la figura del "*pater familias*" (pare de família), el qual tenia el dret de vida o mort sobre tots els qui vivien en la seva llar. La mare, doncs, no tenia cap tipus de potestat sobre els fills ni les decisions de la casa. A més, en unes èpoques plenes de conflictes bèl·lics com aquelles, es posa de manifest la tolerància de l'agressivitat masculina, necessària en la figura del "guerrer", en tots els àmbits de les relacions socials.

Durant l'edat mitjana no hi ha diferències significatives. El maltractament contra la dona segueix essent permès i l'home segueix regint el poder polític i familiar. Pel que fa a la política destaca la *lleï sàlica* que establia, entre d'altres, que l'hereu a la corona només pot ésser un home. També destaca, cap a finals de l'edat mitjana i inicis del renaixement Europeu, la caça de bruixes. Aquest fet consistia en una persecució, detenció i execució de les dones sospitoses de bruixeria. Aquesta condemna era, però, absolutament arbitrària i servia com a mesura de repressió contra les dones que no es subordinaven a l'autoritat patriarcal. En el segle posterior, seguiran les pràctiques repressores en diverses manifestacions. Políticament, les dones no van poder participar del sufragi fins als segles XVII-XVIII. A Europa no es va aprovar en cap regió fins al 1907 a Finlàndia, que en aquell temps part de l'imperi Rus.

Durant el segle XX comencen a aparèixer els moviments feministes (que d'un inici es recolzen en el moviment obrer) que reclamen la inserció de la dona en el mercat laboral. En destaquen les figures de Simone de Beauvoir, Virginia Woolf o Frida Kahlo. La inestabilitat política fa que així sigui, però les condicions en que ho fan són pèssimes: se les va limitar a certs oficis que no requereixen fortalesa física i podien arribar a cobrar una tercera part del que cobraven els homes. La necessitat de mà d'obra i d'efectius que van requerir les dues grans guerres van afavorir, paradoxalment, a millorar la seva inserció i, en alguns casos, les seves condicions. Si bé és cert que les dones van aconseguir fer-se mínimament presents en l'àmbit laboral en alguns països, en altres amb règims dictatorials, com és el cas de l'estat espanyol, es van accentuar les desigualtats. Trobem exemples en el càstig a la infidelitat femenina però no a la masculina o el l'extensa concepció de la dona únicament com a mestressa de la casa. Els càrrecs públics eren ocupats exclusivament per homes (ja que l'exercit era compost també tan sols per homes) i la violència masclista, a la pràctica, no era castigada. Cal entendre que en temps de repressió moltes dones preferien sotmetre's al marit abans que denunciar el tracte que rebien, ja que eren conscients que en un judici prevaldria més la paraula d'un home. Per una altra banda, evidentment, les associacions feministes van ser prohibides.

Fig.8 Frase cèlebre de Simone de Beauvoir, una de les grans icones històriques de la lluita feminista.

6.4.2 Violència de gènere

En aquest apartat partirem de la base d'entendre que la violència és el fet d'imposar pensaments i valors per mitjà d'accions que sotmetin a algú (no necessàriament de manera física). De la mateixa manera, també ho seran considerats els mecanismes que rebutgin tot allò que s'oposa al poder de qui l'exerceix com, per exemple, valer-se de la por, coaccionar o negar-se a dialogar. A més, també s'ha d'entendre aquest apartat mirant-lo des de la perspectiva actual de la nostra societat.

Com tot problema, primer cal entendre què és i com s'interpreta pels afectats. Per començar ens centrarem en què és la violència de gènere. Com s'ha explicat en l'apartat anterior, històricament s'ha establert un ordre de dominació patriarcal. Això vol dir que els homes

gaudeixen d'uns privilegis en detriment de les dones i que aquest model es perpetua i s'accepta majoritàriament. No obstant, en l'actualitat s'ha donat més visibilitat a la problemàtica de les desigualtats, pel que hi ha certs comportaments i conductes que són sancionats. Aquí, hem d'entendre que la violència no és un ens monolític i uniforme, sinó que pot expressar-se de moltes maneres. Per una banda, trobem les conductes violentes explícites, és a dir aquelles que comporten un maltractament verbal o físic que es percepit per totes les parts implicades (emissor i receptor) o externes. En aquest cas trobaríem els abusos, els insults o les agressions. Aquestes conductes, que anys enrere es toleraven, ara són socialment rebutjades. La lluita històrica dels moviments feministes per donar ressò ha donat els seus fruits i s'han adoptat mesures. Si bé és cert que aquest és un canvi important, té una doble lectura. El progrés humà, que passa necessàriament pel progrés de les societats, no podia permetre l'acceptació de pràctiques retrogrades, i el model androcèntric com s'entenia abans havia d'ésser modificat. Tot i això, no vol dir que s'hagi eliminat el sexisme. Ans

Fig.9 Cartell de l'organització "Mujeres en movimiento" que retrata diversos tipus de violència masclista

al contrari, la disminució en la tolerància de les agressions físiques i verbals ha generat un auge del que s'anomena violència simbòlica. Aquesta altra forma de violència és potser la més comuna avui en dia i, probablement, la més difícil d'eliminar, ja que remet a les conductes amagades, legitimades i normalitzades. Es pot dir, doncs, que en el sí de les relacions humanes tenim maneres civilitzades d'agredir-nos que, a més, no som capaços de percebre com a tals. Així mateix, la violència simbòlica es defineix, com una imposició dels valors sexistes que l'ordre dominant (masculí) aconsegueix imposar sense que ni tan sols es percebi com una imposició. En resum, un masclisme consentit. La persistència d'expressions com "lluitar com un home" o "pegues com una nena" són exemples molt simples de com d'integrades tenim les persones certs valors i característiques per a un determinat gènere. A gran escala trobem diferències molt més notòries. Dones i homes no tenen una igualtat d'oportunitats en aspectes com, per exemple, els sous o l'accés a certs càrrecs de poder. L'explicació d'aquest fet recau en la posició social que la dominació simbòlica concedeix a homes i dones, o sigui

l'estatus. Integrar aquests valors sexistes vol dir normalitzar-los i, per tant, pertànyer a una determinada posició social que es determina pel sexe. Així doncs, es manté i es consent la jerarquia de gènere que confereix a dones i homes posicions desiguals (dominant i dominat). Aquesta divisió d'àmbits es manté, alhora, gràcies a que s'impossibilita la competència i rivalitat entre els sexes. A efectes pràctics, a més, l'acceptació de la dominació simbòlica comporta que no sigui possible eliminar les formes de la violència explícita, ja que aquestes són vistes com una forma de mantenir la dinàmica social.

Pel que fa a la percepció que la societat té del problema s'ha d'entendre que la lluita contra el sexisme s'entén com a la lluita contra les actituds intolerants que comporten agressions verbals o físiques. Això fa que es percebi el problema com a individual, és a dir, un problema de les persones que adopten aquests comportaments, pel que la lluita contra la discriminació es veu com a innecessària. Aquesta percepció es deu a que la societat es defineix a sí mateixa com a igualitària, pel que no tindria sentit acceptar la qüestió com a un problema social. Així doncs, la legislació vigent pretén contrarestar el sexisme per mitjà de sancions als culpables o protecció a les víctimes. S'interpreta el conflicte com a una emergència que cal resoldre un cop ha passat en comptes d'afavorir a la conscienciació de la població a fi d'evitar que passi. És, doncs, un model d'acció-reacció basat en castigar els individus que atemptin contra la igualtat. Però, és realment efectiu? Si tenim en compte que aquest marc legal té com a principal objectiu eliminar les actituds explícitament agressives o hostils, no. L'explicació la trobem en que ignora altres formes de violència que són tant perilloses com les altres. La violència simbòlica que hem explicat amb anterioritat es plasma en el que anomenem "neosexisme". Aquest terme descriu el model de sexisme en una societat que es descriu igualitària. Vindria a ser la combinació de la violència simbòlica i la violència explícita en la societat actual. Un mostra molt clara la trobem en el que es denomina "micromasclisme". Aquesta mot fa referència a les expressions més subtils de discriminació, les que són socialment acceptades i que no es perceben com a violència. Podríem parlar-ne, per exemple, en els acudits masclistes, la categorització dels colors (rosa femení i blau masculí) o en la cosificació de la dona en anuncis publicitaris. És cert, no obstant, que actualment es detecten amb més facilitat aquestes formes de micromasclisme però tot i així, lluny d'eliminar-se, es mantenen. A més, la conseqüència que tenen va més enllà del manteniment de la jerarquia

de sexe i de l'ordre dominant ja que contribueix a elevar el llindar de tolerància vers les formes més greus de violència.

En resum, potser la causa del manteniment del sexisme (en forma de neosexisme) sigui la manera com la societat l'entén. Hauria d'entendre's, doncs, com a un problema social. Es classifiquen així els fets que no acaben de funcionar en una societat, segons la interpretació que aquesta en fa. Així mateix, també es consideren un entorpiment per al desenvolupament de la societat o d'una part d'aquesta. Per a que alguna cosa es consideri com a problema social hi ha d'haver un consens de la població, una creença comuna, que consideri a la fet com a problemàtic i el defineixi com a tal. Tanmateix, els interessos del poder, de condició patriarcal, interfereixen en la categorització d'un problema com a social o no, pel que és difícil que s'etiqueti com a tal tot i que aquesta concepció s'estengui progressivament.

En definitiva, la societat s'estructura per mitjà d'un sistema de gènere jerarquitzat, on els gènere masculí ocupa el poder i les posicions dominants, mentre que el femení és subordinat i complementari del masculí. A més, aquest dualisme ha evolucionat fins al punt en que la perpetuïtat d'aquest sistema articulat sigui inevitable seguint el model actual. Això és gràcies a la violència de gènere, que esdevé el recurs necessari per mantenir-lo i que, per tant, és legitimada socialment.

Fig.10 Fig.11 A la dreta, un polèmic cartell d'un local d'oci nocturn on es poden apreciar els estereotips genèrics i es poden captar les diferències per a les dones. A l'esquerra, la rèplica reivindicativa que en va fer l'organització juvenil i d'ideologia feminista "l'avellana roja".

7.HIPÒTESI

A la vista del que s'ha exposat a la teoria plantegem ara les hipòtesis que guiaran el treball. Aquestes s'han incrementat a mesura que s'ha adquirit més coneixement sobre els dos temes principals: la conformitat social i la construcció social de gènere.

1. "L'efecte de la conformitat social és elevat en un individu de gènere femení que s'enfronta a una a un ambient de majoria masculina".
2. "L'efecte de la conformitat social és elevat en un individu de gènere femení que s'enfronta a una a un ambient en el qual la majoria sigui una barreja equitativa dels dos gèneres".
3. "Un individu que s'identifiqui amb el gènere masculí no es conformarà en ambients en els quals la majoria sigui femenina o en els quals hi hagi una barreja equitativa de gèneres".
4. "L'efecte de la conformitat social es donarà en un individu de gènere masculí que s'enfronta a una a un ambient de majoria masculina per causes no relacionades amb el gènere".

Fig.12 Il·lustració gràfica que representa de manera simbòlica la disconformitat amb la majoria.

8.EL MÈTODE

Per començar la part experimental calia trobar una manera de lligar la identitat sexual amb l'experiment d'Asch que estudia, com s'ha explicat, en quin grau es conformen els individus. Per fer-ho, es va escollir l'*inventari de rol sexual de Bem*, originalment denominat *Bem Sex Role Inventory (BSRI)* en anglès, i es va realitzar una adaptació de la prova d'Asch que permetés incloure una variable independent de gènere.

Per entendre millor els següents apartats primer caldrà entendre per un cantó què mesura i com es valida el qüestionari que hem utilitzat i per un altre cantó com afecta la variable de gènere en la modificació de l'experiment.

8.1 Adaptació de l'experiment d'Asch

Com ja s'ha explicat a l'apartat 5, l'experiment d'Asch estudia el grau en que un individu adapta els seus judicis al pensament de la majoria per l'efecte de la dependència normativa. Amb aquesta premissa, calia adaptar-lo a una composició de gènere que permetés relacionar el grau de conformitat amb el gènere del subjecte i del grup que l'envoltava. És per això que, amb l'ajuda de la Doctora Palacín, professora de la Universitat de Barcelona, es va dissenyar un conjunt de 6 proves que permetessin realitzar totes les combinacions de gènere possibles entre subjecte crític i subjectes còmplices. Les proves es van repartir de la següent manera:

Número de la prova	Gènere del subjecte experimental	Gènere/s dels subjectes còmplices
1	Masculí	Tots de gènere masculí
2	Masculí	Tots de gènere femení
3	Masculí	50% de gènere femení i 50% de gènere masculí
4	Femení	Tots de gènere masculí
5	Femení	Tots de gènere femení
6	Femení	50% de gènere femení i 50% de gènere masculí

Taula 3 (anterior) Combinacions de subjectes per a cada prova

Així doncs, es va establir com a variable independent, o sigui com a causa del fenomen que volíem observar, la combinació de gènere específica de cada prova, mentre que es va mantenir la resposta dels subjectes crítics com a variable dependent, és a dir com a conseqüència de la causa.

Pel que fa al procediment, que vol dir la posada en pràctica, es va intentar ser el més fidels a la manera com Asch havia descrit el seu experiment i les indicacions que va deixar escrites. Per això, es va decidir dur-lo a terme amb 6 individus còmplices (Asch variava entre 6 i 8) més un de crític. Els participants, tots de 14 anys (els que va utilitzar Asch eren universitaris), eren cridats a participar en un experiment del qual no se'ls deia l'objectiu. Prèviament a la trobada, es va explicar als còmplices de manera àmplia el funcionament i els objectius de l'assaig i es van acordar alguns punts propis d'aquest experiment en qüestió com els que es descriuen a continuació:

- **Concepció de grup:** el subjecte crític no havia de conèixer a ningú, ni als altres subjectes ni a l'experimentador, pel que va ser necessari demanar als subjectes còmplices que actuessin com si no es coneguessin entre ells i es va buscar un espai neutre que fos desconegut per l'individu experimental. L'espai que es va triar va ser la seu de l'agrupament escolta Arrels de Mataró, al carrer Gravina, 6. D'aquesta manera es va reduir la concepció d'unicitat del grup a una mera agrupació de persones que tenien una mateixa tasca a realitzar.
- **Posicions:** com hem explicat en l'apartat de l'experiment original d'Asch, el subjecte crític havia d'asseure's en penúltima posició, per així escoltar les respostes que cinc dels seus companys havien efectuat abans que ell. No obstant, no es podia obligar verbalment al subjecte a seure en aquella posició ni tampoc es podia assegurar que la resta de subjectes s'asseguessin abans que aquest per així obligar-lo indirectament a seure a la posició número 6. Qualsevol de les dues coses hauria pogut causar una sospita de l'individu. Per això, es va decidir assignar els llocs amb antelació. D'aquesta manera, just abans de començar la prova es repartirien uns papers amb la posició on

havia d'asseure's cadascú, però només en el paper del subjecte crític s'assignava realment un lloc. La resta de subjectes ja sabien on s'havien de col·locar.

- **Assajos incorrectes:** com que les posicions havien estat previstes amb antelació, es va acordar que seria el primer de cada prova, és a dir, el que ocupés la posició número 1, el que mostraria quina de les línies s'havia de respondre. Per això, es va idear un senyal de l'experimentador que només fos percebut per la persona indicada, o sigui la primera. Aquest senyal consistia en creuar els braços quan l'assaig s'havia de respondre de manera errònia. A més, se li va dir al subjecte que s'encarregava d'aquesta tasca de cada experiment que en els assajos incorrectes havia de respondre la línia que fos més semblant a la línia patró però que, òbviament, no fos la correcta. També se'ls va passar la taula amb tots els assajos, el número de la línia que coincidia amb la patró i la que havien de respondre en cada cas, bé fos de manera correcta o bé incorrectament.
- **La discussió posterior:** per fer participar al grup de manera distesa i sense aixecar sospites es va acordar un ordre de preguntes. Quatre persones formulaven una pregunta, una darrera l'altra, després que l'experimentador digués textualment "el grup pot participar". Els individus còmplices eren conscients de quan els tocava efectuar la seva pregunta (sobretot després de qui ho havien de fer) i, per fer-ho més realista, vam acordar que es podien fer alguna pregunta de format més breu entre ells. Tot i això, aquesta estructura (veure annex n.1) no era inamovible ja que estava sotmesa, en primer lloc, a les respostes que hagués donat el subjecte crític durant l'experiment, i en segon lloc, a les indicacions de l'experimentador, qui podia allargar-lo o acabar-lo si ho creia necessari.

Quan arribava el moment de la posada a prova, els estudiants eren reunits en una sala on l'experimentador els explicava de manera breu en què consistia la tasca (veure annex n.2). Un cop se'ls havia explicat començava la part pròpiament experimental. Es succeïen un seguit de dotze combinacions de línies, les quals tenien una longitud proporcional a les que havia utilitzat Asch. Això és així ja que es van agafar les mesures de l'experiment original i es van adaptar a un full DIN A3 (dimensions 297 × 420 mm). Entre cada assaig, el conjunt de subjectes experimentals tenien una estona (la que ells consideressin oportuna) per elaborar un judici sobre la resposta que havien de formular a continuació. Un cop deien que no els calia més

temps, començaven a dir un per un, ordenadament i en veu alta, el judici sobre quina era la resposta correcta. Com en l'experiment original, es seguia un patró que començava amb les dues primeres respostes de la majoria expressades correctament i a partir de la tercera s'alternaven dues d'incorrectes amb una de correcta fins arribar als dotze assajos (veure taula 1). En total, doncs, la majoria responia de manera correcta en sis dels assajos i de manera incorrecte en set d'aquests.

Un cop finalitzada aquesta part es procedia a la discussió del grup que ja hem explicat anteriorment i, un cop conclosa, es feia una petita entrevista al subjecte en qüestió per aprofundir més detalladament sobre el què pensava i les seves sensacions. Aquí, s'incidia en preguntar-li si creia realment que el que havia respost era correcte, si s'havia deixat portar i, a més, s'introduïen preguntes sobre si creia que havia influït d'alguna manera la combinació grupal de noies-nois en les seves respostes. Aquesta pregunta era sobretot encarada a les proves en què el subjecte es trobava sol rodejat de companys/es de l'altre sexe, tot i que es formulava en totes elles.

El que mira de provar l'experiment pròpiament és si els individus sotmesos a les condicions experimentals es conformen o no a les respostes de la majoria. Per a donar una visió més acurada calcularé: -Percentatges d'encert i d'error en les estimacions correctes i incorrectes.

-Freqüència d'errors en cada assaig crític.

-Distribució i percentatges totals dels errors en cada realització de la prova.

Fig.13 Vista panoràmica de la sala d'experimentació.

Casa de la Palmera (Mataró), 18 de desembre del 2016

Autor: Carles Garcia Grané

8.2 Inventari de rol sexual de Bem

L'inventari de rol sexual de Bem (BSRI, *Bem Sex Rol Inventoy*) va ser elaborat per Sandra Bem, una reconeguda psicòloga nord-americana, al 1974. Aquest, pretén estudiar la manera de quina manera els subjectes es perceben a sí mateixos com a posseïdors d'unes característiques de la personalitat considerades socialment femenines o masculines. Després d'un rigorós estudi amb 50 dones i 50 homes americans va elaborar una llista amb 10 ítems que eren considerats socialment acceptats com a propis del gènere femení, 20 que ho eren pel gènere masculí i 20 que es consideraven neutres, és a dir, que no es consideraven més desitjables per dones que per homes ni viceversa. D'aquests últims, a més, se'n van incloure 10 que eren de percepció social negativa i 10 de positiva. La mostra original del test va constar de 356 dones i 561 homes.

El contingut del test permetia, doncs, avaluar com els subjectes s'autoidentificaven amb unes característiques femenines o masculines que, en conseqüència, rebutjaven les contràries. Per aquest motiu, es pot observar la mesura en que una persona s'identifica amb els estereotips de gènere (plasmats en els ítems socialment acceptats per cada un dels sexes).

La manera com per la qual es va estructurar el test va ser utilitzant la escala Likert. Aquesta, creada al 1932 per Rensis Likert, permet a l'enquestat contestar numèricament en funció del grau d'acord o de desacord que té amb el que l'ítem descriu.

Perquè això sigui possible, cal decidir prèviament quin serà el nivell de puntuació per a tot el test i assignar-lo a tots els ítems per igual. L'escala permet anar des dels cinc fins als deu punts. No obstant, sembla a ser que, per una banda, en l'opció de cinc punts -la que és més freqüentment utilitzada- els qui responen solen evitar els extrems i que, per una altra banda, afegir opcions més elevades (de més de vuit punts) no contribueixen a donar una visió més acurada. A més, el número de nivells ha de ser preferiblement senar per a que la persona enquestada tingui la opció de seleccionar un estadi intermedi. Així doncs, la millor opció sembla ser la de set punts, que és la que s'utilitza en el test Bem.

La correcció del test depèn de les puntuacions obtingudes en cada un dels ítems.

Valors femenins (20 ítems)	Números: 2, 5, 8, 11, 14, 17, 20, 23, 26, 29, 32, 35, 38, 41, 44, 47, 50, 53, 56, 59.
Valors masculins (20 ítems)	Números: 1, 4, 7, 10, 13, 16, 19, 22, 25, 28, 31, 34, 37, 40, 43, 46, 49, 52, 55, 58.
Valors neutres (20 ítems)	Números: 3, 6, 9, 12, 15, 18, 21, 24, 27, 30, 33, 36, 39, 42, 45, 48, 51, 54, 57, 60.

En funció de la valoració que l'enquestat, que podia respondre entre un i set punts, atorgui a cada enunciat es sumaran aquelles que corresponguin a la mateixa categoria. És a dir, tots els ítems corresponents als valors femenins es sumen entre ells, mentre que els masculins ho fan per a la seva banda. Després, es fa la mitjana, dividint el resultat del sumatori entre el número de ítems (vint). Així, s'obtenen dos valors (femení i masculí) que corresponen a les dues subescales, F i M (Feminitat i Masculinitat), la ponderació de les quals és independent entre sí, però que es poden relacionar posteriorment i permeten establir una distinció de quatre categories:

Masculinitat: l'individu s'identifica amb les característiques acceptades com masculines. S'obté si hi ha una puntuació alta en l'escala M i baixa en l'escala F.

- **Feminitat:** l'individu s'identifica amb les característiques acceptades com a femenines. S'obté si hi ha una puntuació alta de la mitjana en l'escala F i baixa en l'escala M.
- **Androgínia:** l'individu no s'identifica únicament amb unes característiques de gènere, sinó que expressa una àmplia gama de característiques vinculades als dos rols. S'obté si hi ha una puntuació alta en les dues subescales, F i M. Es considera que aquestes persones rebutgen els estereotips de gènere quan més elevada és la puntuació.
- **Indiferenciat:** l'individu no s'identifica amb cap de les característiques exclusives d'un gènere, sinó que es mostra reticent a les dues categories. S'obté si hi ha una puntuació baixa de la mitjana en les dues subescales, F i M.

A més, calcular la moda permetrà interpretar, en certa manera, si la persona que ha respost el qüestionari ha seguit alguna tendència com, per exemple, la d'evitar els extrems o la de puntuar alt en una gran part dels ítems.

8.3 Relació entre l'experiment d'Asch i el test de Bem

Per poder extreure conclusions útils dels dos recursos i ajuntar-los cap a un mateix objectiu, que era el de comprovar si el gènere influïa en el grau de conformitat dels subjectes i, en cas afirmatiu, com ho feia, es va decidir passar el qüestionari just abans de la prova experimental. Com que la pròpia modificació de l'experiment d'Asch ja permetia incloure-hi una variable independent de gènere que s'establia amb la composició genèrica de grup, es podia enllaçar la conformitat o no-conformitat amb les característiques genèriques del subjecte crític i la situació a la que estava sotmès. A més, la discussió posterior a l'experiment permetia donar una visió qualitativa de les sensacions del subjecte en les circumstàncies determinades.

Val a dir, que com que els subjectes còmplices no es coneixien amb el subjecte crític es va trobar pertinent no avaluar-los amb el test Bem ja que la seva condició real no era la que realment influiria en el subjecte, sinó que aquest els identificaria amb el model que ell tenia de dona i home.

8.4 Descripció dels individus participants

Les característiques dels subjectes crítics i el grup control havien de ser similars, per eliminar el màxim de factors externs que poguessin influir en les respostes.

8.4.1 Descripció dels subjectes crítics

Els individus que van ser utilitzats com a subjectes experimentals procedien tots de col·legis d'educació secundària diferents, ja que s'havia d'evitar que es coneguessin entre ells, que coneguessin als subjectes del grup control o a l'experimentador.

- Número: sis subjectes en total, un per a cada prova.
- Edat: 14 anys, corresponent al curs acadèmic de 3r d'ESO (no hi havia cap repetidor).
- Sexe: tres subjectes del sexe femení i tres més del sexe masculí.
- Nivell socio-econòmic: mitjà-alt.

8.4.2 Descripció del grup control

Tots els individus del grup control pertanyien a una mateixa classe de l'IES Alexandre Satorras. Així es facilitava el treball de instrucció previ i s'afavoria la cooperació entre les persones per a realitzar el seu paper el màxim de creïble possible, com per exemple en el debat posterior a l'experiment.

- Número: catorze subjectes en total, repartits entre les diferents proves segons la combinació de sexes i també la seva possible relació amb el subjecte crític (a fi d'evitar-la).
- Edat: 14 anys, corresponent al curs acadèmic de 3r d'ESO (no hi havia cap repetidor).
- Sexe: set subjectes del sexe femení i set del sexe masculí.
- Nivell socio-econòmic: mitjà-alt.

9.RESULTATS

En primer lloc, es presentaran els resultats dels dos objectius d'estudi per separat, a fi de poder donar una visió independent que permeti realitzar-ne, després, una de conjunta.

9.1 Resultats de l'estudi de la conformitat⁷

En el conjunt de la part experimental que corresponia a l'experiment d'Asch es van utilitzar, com ja s'ha explicat en apartats anteriors, sis subjectes crítics o blancs de la influència, un per a cada prova. Tenint en compte que dels dotze assajos de l'experiment set eren erronis, es van efectuar un total de 42 estimacions vàlides per a ser estudiades. Si s'observen els resultats d'aquestes amb una perspectiva global⁸ (veure taula 4), es veu que una mica més de tres quarts de les respostes, un 76,19% respecte al total, que van formular els subjectes crítics eren correctes i independents; el quart restant, un 23,8%, mostrava els errors idèntics als de la majoria. Així, extrapolem que, en les condicions donades, hi ha una majoria considerable de respostes no-conformistes.

Estimacions crítiques dels subjectes experimentals						
Número de proves	Número d'assajos crítics per prova	Número total d'estimacions	Estimacions correctes		Errors en favor de la majoria	
			Quantitat	Percentatge	Quantitat	Percentatge
6	7	42	32	76,19	10	23,8

Taula 4 Estimacions crítiques

No obstant, els resultats no poden ser mirats només amb una perspectiva conjunta, sinó que s'han d'observar les diferències individuals que hi ha entre els diversos subjectes crítics. Aquestes, són extremes (veure figura 14): hi va haver dos subjectes que no es van mostrar conformistes en cap dels casos, dos més que es van conformar tan sols una vegada (el que es pot considerar dins el camp de control), un altre que va adoptar la postura majoritària en dues ocasions i només un que es va conformar sis dels set assajos.

Per una altra banda, la distribució dels errors en els diferents assajos crítics no era uniforme (veure taula 5). La freqüència variava entre un i quatre. A més, podem dir que l'assaig que va

⁷ Com que els resultats que es miren només fan referencia a l'efecte del conformisme, tots els individus -en aquest apartat- seran tractats de "subjectes" independentment del seu sexe.

⁸ Si es fes un estudi només de la conformitat social, la mostra hauria de ser més àmplia. Cal recordar que l'estudi present vincula dues propietats i que, per tant, l'estudi no busca la quantitat de respostes per a explicar un fenomen sinó la vinculació de les respostes obtingudes en dos mètodes pràctics.

produir un major número de respostes conformistes va ser el número 4, en el qual la línia patró i la que es triada per la majoria tenen la diferència més petita de totes (0,63 centímetres). Així mateix, aquest assaig va ser l'únic en que tres dels quatre subjectes es van conformar durant les seves respectives proves.

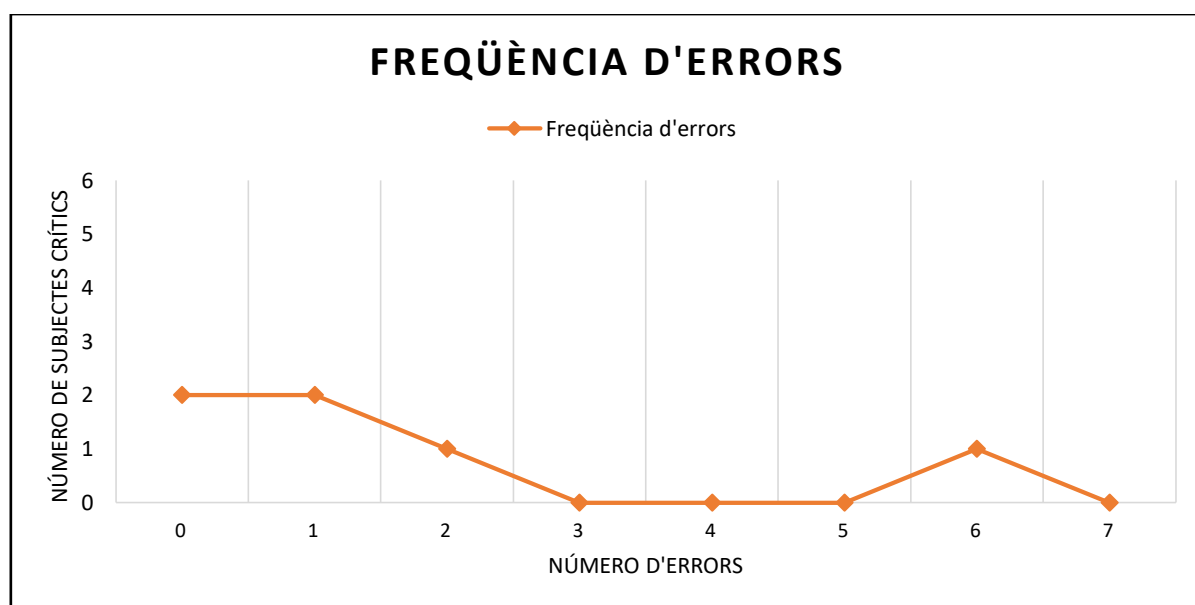

Fig.14 Gràfic de la freqüència d'errors totals

Freqüència d'errors en ens assajos crítics						
n.3	n.4	n.6	n.7	n.9	n.10	n.12
1	4	0	1	1	2	1

Taula 5 Freqüència d'errors en cada assaig

Si en fixem en la manera com els subjectes crítics reaccionen a la situació d'enfrontament amb el grup, trobem algunes similituds que el test i l'entrevista posteriors ens permeten copsar. Així, moltes de les respostes que van donar van ser similars. A continuació es fa una síntesis del que van donar de sí en cada una de les proves:

- **Grau de seguretat en les respostes:** La majoria dels individus van afirmar que tenien molta confiança en les seves respostes. Tot i això, alguns es van mostrar dubtosos a l'hora de respondre si creien realment que el grup sencer estava equivocat. Alguns tendien a conciliar la situació admetent que els altres poguessin també estar encertats en els seus judicis encara que fossin diferents als seus propis. Només un subjecte va contestar fermament que creia que el grup sencer estava equivocat i que eren els altres

que s'estaven deixar portar pel que deia l'individu col·locat en la posició u. Així mateix, un altre va assegurar que creia que el grup tenia raó i que ell estava equivocat.

- **Reacció a la situació:** Durant l'entrevista privada amb l'individu que era el blanc de la influència l'experimentador preguntava a aquest com s'havia sentit durant la tasca experimental. Les reaccions solien ser d'incredulitat. Sovint, el fet que es sotmetés a la persona a un debat posterior amb el grup, i del qual ell acabava essent el centre d'atenció, els feia augmentar el desconcert. Era habitual que els subjectes fessin preguntes a l'entrevistador per mirar de donar una resposta a la incertesa, com per exemple si la llum canviava alguna cosa o si la resposta variava en funció d'on estiguessin asseguts. Tot van afirmar que estaven molt sorpresos per la situació de desacord i que s'havien sentit sols durant la prova i incòmodes o atacats durant el col·loqui posterior.
- **Explicació del conformisme:** Encara que molts individus van mantenir la seva posició, van ser especialment rellevant les respostes dels dos individus més conformistes. Els dos van reconèixer que s'havien deixat portar. Un d'ells va argumentar que en els casos que havia dubtat havia decidit adoptar la postura majoritària ja que la veia més fiable. L'altre va explicar que ho havia fet per a no ser diferent. Cap d'ells no va assegurar que hagués vist realment que les línies fossin correctes o incorrectes, però tampoc cap d'ells no ho va desmentir. És a dir, ambdós van reconèixer que havien seguit la opinió majoritària però no van dir que aquesta fos equivocada.

9.2 Resultats de l'estudi del gènere

Aquesta ha estat, potser, la part més curiosa de tota la part pràctica. Contràriament al que podíem esperar d'entrada, cap dels sis subjectes crítics no es va postular clarament cap a les característiques d'un gènere en concret (veure annex n.4). Per això, la majoria dels participants (cinc de sis) han estat categoritzats com a andrògens, ja que han obtingut una puntuació per sobre de la mitjana tan en els valors femenins (escala F) com en els masculins (escala M). El subjecte restant no ha obtingut una puntuació prou elevada en cap de les dues subescales i, per tant, ha estat considerat indiferenciat. No obstant, hi ha hagut significatives diferències individuals que es resumeixen a continuació:

- **Identificació amb els valors estereotipats del sexe contrari més que amb els del propi:** en dues ocasions s'ha donat aquesta situació. Un dels nois ha obtingut 6 punts

més en feminitat que en masculinitat, mentre que una de les noies ha obtingut 12 punts més en masculinitat que en feminitat. No obstant, són diferències significativament petites.

- **Puntuacions baixes:** com s'ha dit, només en un cas l'enquestat no ha superat la mitjana marcada per a cap de les dues escales. El segon noi que va realitzar el test es va identificar amb els valors femenins i masculins amb una puntuació molt baixa (mitjana de l'escala F= 3,7 ; Mitjana de l'escala M= 3'85).
- **Diferències entre les puntuacions de les dues subescales:** En general, en la majoria dels casos les puntuacions són bastant similars per a les dues escales, és a dir, que els que obtenen una puntuació molt alta en una també la obtenen en l'altre, pel que és molt difícil establir una diferència de gèneres. Tot i això, destaquen dos casos que presenten una diferència més significativa. En el test número 4 la noia enquestada va obtenir una puntuació de 21 punts més en feminitat que en masculinitat, mentre que en el test número 6 el noi enquestat va obtenir 17 punts més en masculinitat que en feminitat.
- **Tendències:** Per identificar possibles tendències en cada test s'ha calculat la moda en cada un, i s'ha comparat amb la freqüència de respostes que obtenien cada valor. Així, hem deduït que en el test 1 hi ha una tendència a les ponderacions altes (La moda és 7 amb una freqüència de 20 però s'ha marcat 14 vegades 5, 16 vegades 6). Això mateix passa en el test número 6 (13 vegades 5, 22 vegades 6 i 10 vegades 7). En canvi, en el test número 3 i 4, la tendència és a evitar les respostes extremes (en ambdós casos la moda correspon al valor 4, que és l'intermedi, i els valors extrems, l'1 i el 7, obtenen una freqüència d'entre 2 i 3). Val a dir que la pròpia escala de Likert ja està pensada en certa manera per a que tinguin cabuda totes aquestes tendències, així que no és quelcom sorprenent ni molt rellevant de cara a la interpretació general, però sí que cal comentar-ho en la interpretació específica.

9.3 Resultats de la relació de l'estudi de la conformitat amb la variable independent de gènere

Un cop feta aquesta primera visió global i independent dels resultats toca relacionar-los a fi de donar resposta a les hipòtesis que s'han proposat. Per fer-ho, analitzarem en la següent taula cada situació experimental i els resultats que ha donat de sí:

#	Situació experimental	Total de respostes conformistes	Percentatge de respostes conformistes	Puntuació de l'escala F		Puntuació de l'escala M	
				Puntuació total	Mitjana	Puntuació total	Mitjana
1	Noi vs. tot noies	0	0%	117	5,58	111	5,55
2	Noi vs. tot nois	0	0%	74	3,7	77	3,85
3	Noia vs. 50% noies, 50% nois	6	85,71%	105	5,25	91	4,55
4	Noia vs. tot nois	1	14,28%	102	5,1	81	4,05
5	Noia vs. tot noies	2	28,57%	95	4,75	107	5,35
6	Noi vs. 50% noies, 50% nois	1	14,28%	97	4,85	114	5,7

Taula 6 Taula amb el buidatge complet de la part experimental

En primer lloc, cal partir de la base de que, com s'ha dit, cap dels subjectes no s'ha identificat amb un gènere en concret i que, per això, la variable de gènere recau en major grau a la combinació de noies-nois del grup. Si observem els resultats de la taula, veiem que en dos dels casos hi ha hagut un 0% de conformitat. Aquests coincideixen, a més, amb els subjectes que han tingut unes mitjanes més ajustades en el test (la diferència no supera en cap dels dos casos els 0'15 punts). Així, podem afirmar que en les situacions experimentals número 1 i 2 els subjectes crítics masculins no s'han conformat a la majoria ni tampoc han estat influïts per la composició grupal.

En uns altres dos casos, la conformitat ha estat del 14,28%, que correspon a una sola resposta conformista. En aquests casos, veiem que els individus, tot i mostrar-se andrògens, tendeixen a identificar-se més amb els valors que s'accepten socialment per al seu gènere en proporcions molt semblants i que, a més, ho fan amb una diferència bastant notòria respecte les de l'altre. Això es pot interpretar com que els individus no rebutgen les característiques del gènere contrari però es valoren més positivament amb les que són pròpies del seu. Aquesta podria ser una explicació potencial per la qual els subjectes han estat més reticents a conformar-se.

Es podria recolzar, a més, en el fet que aquests dos individus s'han enfrontat a situacions en les que la majoria no era composta completament per individus del seu mateix sexe.

En la cinquena prova, la que enfrontava a una noia contra una majoria de noies, s'ha obtingut un valor conformista del 28,57%. Si bé és un valor conformista relativament baix (correspon a dues respostes conformistes), trobem que és el segon més alt de tot l'experiment. Es fa curiós, també que el subjecte crític s'ha identificat amb els valors del test que corresponien al gènere contrari: és una noia que s'ha identificat, 0,6 punts per sobre, amb els valors de la teòrica masculinitat. Per aquest motiu, i sense ignorar tampoc la seva categorització d'androgínia, pot ser que el fet d'estar en un ambient plenament femení, en el qual no coneix la identitat de les seves companyes, hagi influït relativament en les seves respostes i l'hagi portat a conformar-se en un parell d'ocasions a fi de reduir un potencial rebuig.

El cas que crida més l'atenció és el número 3. El subjecte crític s'ha conformat en sis dels set assajos crítics, pel que s'ha obtingut un percentatge del 85,71%. Encara que, aquesta noia si que s'identifiqués més amb els valors femenins, no hi ha una diferència massa gran amb la dels valors masculins (13 punts; 0,7 de la diferència de les mitjanes). Aquest motiu ens porta a pensar que la conformitat s'explica més per la influència majoritària del grup que per la composició d'aquest. Per això, la variable de gènere en aquest cas queda en un segon pla.

En resum, s'ha realitzat un bon experiment que cobria les necessitats que l'objectiu de l'estudi requeria. Els resultats d'aquest han mostrat uns subjectes que han defugit les categoritzacions absolutes d'un gènere o altre i, en alguns casos, també han fet front a la conformitat. És per això que la interpretació dels resultats no és del tot concloent, si bé és cert que se'n pot fer una lectura prou vàlida.

10.CONCLUSIONS

Amb els resultats obtinguts per l'anàlisi de les respostes de l'experiment de conformitat i la relació que tenen amb la identitat sexual o genèrica no puc afirmar que, com proposa la primera hipòtesi, un individu de gènere femení que s'enfronti a un ambient de majoria masculina es mostri conforme amb els judicis del grup, ja que els resultats en aquest cas han mostrat una persona no conformista.

En la segona hipòtesi, en canvi, ha sorgit un resultat conformista. No obstant, no puc afirmar que aquest respongui als factors genèrics, ja que la persona en qüestió s'ha mostrat andrògina en el test de Bem i, si bé és cert que té un predomini dels valors estereotipats com a femenins, no es pot concloure que aquests en siguin el factor determinant. Així, es pot dir que aquesta dinàmica s'ha basat més en termes de majoria contra minoria que en la composició genèrica del grup, o sigui, que la conformitat respon a altres factors.

Pel que fa la tercera hipòtesi, tampoc s'ha confirmat del tot. Això es deu a que els individus de sexe masculí no s'han conformat en un ambient de majoria femenina ni en un de majoria heterogènia, ni tampoc cap dels dos no s'ha identificat amb els estereotips del gènere masculí sinó que s'han mostrat andrògens.

La quarta hipòtesi, que pressuposava que els individus que s'identifiquessin com a masculins es conformarien per factors diferents al gènere, com per exemple l'estatus, en un ambient de majoria 100% masculina, tampoc ha pogut ser confirmada, ja que l'individu que es va sotmetre a aquesta situació no es va conformar en cap cas.

Així doncs trobem, per una banda, que el fet que tots els individus es consideressin andrògens ha rebutat tres de les quatre hipòtesis. Això, a priori, ens permet fer una lectura positiva ja que, si se'ls suma que en les diverses situacions a les que s'han enfrontat els individus hi ha hagut un grau molt baix de conformitat, es pot dir que els nois i noies no s'identifiquen amb els models ideals i que, per tant, no estan tant marcats per molts dels estereotips de gènere. Val a dir que aquests resultats m'han sorprès, ja que no eren els que esperava quan vaig plantejar el treball. No obstant, l'estudi teòric que he realitzat prèviament i les experiències quotidianes que m'envolten, em porten a plantejar que els subjectes no s'han conformat en aquesta determinada situació experimental com potser ho haurien fet, per exemple, en un cas pràctic a la seva vida, ja que els estereotips de gènere i les identitats personals tenen un impacte que

pot ser objecte de diverses formes d'estudi. Per això, no es pot dir que la variable independent de gènere no influeixi en els subjectes a l'hora de conformar-se, sinó que no ha influït significativament en les condicions donades. Així mateix, el meu treball m'ha permès comprovar que hi ha una gamma més àmplia i molts matisos pel que fa la identitat sexual que marquen la manera de comportar-se d'unes persones. Per una altra banda, els resultats de l'anàlisi de la conformitat m'han permès comprovar que, concordant amb els estudis vistos en la part teòrica, l'efecte del conformisme, i en concret de la dependència normativa, és present en la nostra societat i té una gran força de convicció en els individus.

Si parlem d'imprevistos i obstacles durant el treball, n'han sorgit diversos. El més significatiu va ser que, quan portava una bona part del treball redactat i ja havia plantejat la part pràctica, vaig haver de modificar-la, ja que no havia contemplat una qüestió que era important: en el meu segon desplaçament al campus de Mundet de la Universitat de Barcelona, el doctor Esteve Espelt em va ajudar a veure que els participants de l'experiment no podien conèixer-se entre ells ni tampoc a mi. Això em va suposar un gran contratemps, ja que havia de buscar a persones a les quals no coneixia. En aquest aspecte va ser fonamental l'ajuda de les noies i nois del grup control, que van aconseguir trobar, amb més o menys facilitat, a sis persones per a l'experiment. En menor mesura, també em va ser difícil la traducció de textos en anglès, ja que el meu vocabulari no contemplava certs tecnicismes. Per solucionar aquest apartat em van ajudar la professora Laura Moré i la Clara Garcia.

Aquest treball de recerca està acabat però tot i això es podria tornar a fer amb una mostra de població més àmplia que permetés donar més profunditat als resultats. Amb això em refereixo a repetir la seqüència d'experiments a una escala més gran per comprovar així si els resultats obtinguts són realment vàlids.

Per una altra banda, a nivell personal m'ha sigut un treball molt útil: m'ha permès investigar sobre dos temes que m'agraden però dels quals m'he adonat que són molt més complexes del que pensava i que no en sabia pràcticament res. A més, m'ha servit per aprendre a redactar un treball en format d'estudi i a plantejar una part experimental. Veure aquest treball acabat és, doncs, una gran satisfacció personal, ja que suposa plasmar en escrit el treball de molts mesos.

11.REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

11.1 Bibliografia

ALCOVER DE LA HERA, Carlos María. Aproximaciones al concepto de grupo y tipos de grupos. *En* GIL ROFRÍGUEZ, Francisco; ALCOVER DE LA HERA, Carlos María. Introducción a la psicología de los grupos. Madrid: Ediciones Pirámide, 2015, part 1, núm.2, p.77-103.

GARCÍA SÁIZ, Miguel; GIL RODRÍGUEZ, Francisco. Procesos de influencia social. *En* GIL ROFRÍGUEZ, Francisco; ALCOVER DE LA HERA, Carlos María. Introducción a la psicología de los grupos. Madrid: Ediciones Pirámide, 2015, part 2, núm.8, p.251-280.

FALOMIR PICHASTOR, Juan Manuel. Procesos de influencia en grupo. *En* HUICI CASAL, Carmen et al. *Psicología de los grupos*. Madrid: UNED. Universidad Nacional de Educación a Distancia, 2012, n.7, p. 283-327.

GONZÁLEZ, Pilar. Los grupos minoritarios. *En* GONZÁLEZ, Pilar. *Psicología de los grupos. Teoría y aplicación*. Madrid: editorial Sintesis, 1999, Part II, n. 4, apartat 4.4, p. 159-166.

VANDER ZANDEN, James W. Normas: orden social y conformidad. *En* VANDER ZANDEN, James W. *Manual de psicología social*. Espanya: editorial Paidós, 1997, c. 7, 237-270.

VANDER ZANDEN, James W. Los grupos y el comportamiento grupal. *En* VANDER ZANDEN, James W. *Manual de psicología social*. Espanya: editorial Paidós, 1997, c. 13, 437-472.

VANDER ZANDEN, James W. Roles sexuales, identidad y sexismo. *En* VANDER ZANDEN, James W. *Manual de psicología social*. Espanya: editorial Paidós, 1997, c. 16, 537-576.

11.2 Bibliografía web

Instituto de la mujer; Ministerio de igualdad. *Imaginario cultural, construcción de identidades de género y violencia: formación para la igualdad en la adolescencia [en línea]*.

Madrid: Instituto de la mujer, 2008 [26 de noviembre de 2016]. Marco conceptual, capítulo 2.

Género, identidades y violencia. P. 15-34. Disponible a:

<<http://www.inmujer.gob.es/areasTematicas/estudios/serieEstudios/docs/imaginarioCultural.pdf>>.

Instituto de la mujer; Ministerio de igualdad. *Imaginario cultural, construcción de identidades de género y violencia: formación para la igualdad en la adolescencia [en línea]*.

Madrid: Instituto de la mujer, 2008 [26 de noviembre de 2016]. Marco conceptual, capítulo 3.

El deber de la dominación. P. 35-49. Disponible a:

<<http://www.inmujer.gob.es/areasTematicas/estudios/serieEstudios/docs/imaginarioCultural.pdf>>.

Instituto de la mujer; Ministerio de igualdad. *Imaginario cultural, construcción de identidades de género y violencia: formación para la igualdad en la adolescencia [en línea]*.

Madrid: Instituto de la mujer, 2008 [26 de noviembre de 2016]. Marco conceptual, capítulo 4.

La construcción de una identidad sexuada en la adolescencia. P. 50-87. Disponible a:

<<http://www.inmujer.gob.es/areasTematicas/estudios/serieEstudios/docs/imaginarioCultural.pdf>>.

Instituto de la mujer; Ministerio de igualdad. *Imaginario cultural, construcción de identidades de género y violencia: formación para la igualdad en la adolescencia [en línea]*.

Madrid: Instituto de la mujer, 2008 [26 de noviembre de 2016]. Enfoque cuantitativo, capítulo

1. Análisis de las actitudes y creencias en torno a las relaciones entre los sexos: implicaciones del sexismo y los roles de género. P. 170-222. Disponible a:

<<http://www.inmujer.gob.es/areasTematicas/estudios/serieEstudios/docs/imaginarioCultural.pdf>>.

DEUTSCH, Morton; GERARD, Harold B. *A study of normative and informational social influences upon individual judgment [en línea]*. Nova York: Research Center for Human

Relations, New York University, Noviembre de 1955 [data de consulta: 9 de noviembre del

2016]. Disponible a: <<http://web.comhem.se/u52239948/08/deutsch55.pdf>>

FERNÁNDEZ VARGAS, Xinia. *Construcción social de género: conceptos básicos* [en línea]. [data de consulta: 26 de noviembre de 2016]. Disponible a: <<http://docplayer.es/20944478-Construccion-social-del-genero-conceptos-basicos.html>>

FONSECA HERNÁNDEZ, Carlos; QUINTERO SOTO, María. La Teoría Queer: la de-construcción de las sexualidades periféricas. *Sociológica* [en línea]. Vol. 24. Núm. 69. Data d'actualització: 25 de juny de 2009 [Data de consulta: 2 de gener de 2017]. P. 43-60. Disponible a: <www.revistasociologica.com.mx/pdf/6903.pdf>

ASCH, Salomon E. *Psicología social* [en línea]. Buenos Aires: Editorial Eudeba, 1972 [Data de consulta: 9 d'agost del 2016]. Fuerzas de grupo en la modificación y distorsión de los juicios. P. 351-364. Disponible a: <https://hiotoko.files.wordpress.com/2012/05/asch_conformismo.pdf>

EAGLY, Alice H. Gender and Social Influence: A Social Psychological Analysis. *American Psychologist* [en línea]. Vol. 38. Núm. 9. Data de publicació: setembre de 1983 [Data de consulta: 13 de novembre de 2016]. P. 971-981. Disponible a: <<http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.469.8095&rep=rep1&type=pdf>>

FERNÁNDEZ DOLS, José Miguel. *Las dos últimas décadas en el estudio de la conformidad y la influencia social* [en línea].

FERNÁNDEZ DOLS, José Miguel. *Estudios de psicología nº10* [PDF]. Madrid: Universidad autónoma de Madrid, 1982 [Data de consulta: 9 de noviembre de 2016]. Las dos últimas décadas en el estudio de la conformidad y la influencia social. P. 54-62.

HOGG, Michael A.; VAUGHAN, Graham M. *Psicología social* [en línea]. 5a edició. Madrid: editorial Médica Panamericana, 2008 [Data de consulta: 20 de desembre de 2016]. Capítol 7. Influencia social. P. 235-265. Disponible a: <https://books.google.es/books?id=7crhnqbQIR4C&printsec=frontcover&hl=es&source=gbbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false>

HOGG, Michael A.; VAUGHAN, Graham M. *Psicología social* [en línea]. 5a edició. Madrid: editorial Médica Panamericana, 2008 [Data de consulta: 20 de desembre de 2016]. Capítol 8. Las personas en los grupos. P. 267-304. Disponible a: <https://books.google.es/books?id=7crhnqbQIR4C&printsec=frontcover&hl=es&source=gbbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false>

MOSCOVICI, Serge. *Psicología de las minorías activas* [en línea]. Traducción: M. Olasagasti. 2a edición. Madrid: Ediciones Morata, 1996 [Data de consulta: 10 d'octubre de 2016]. Disponible a: <

https://books.google.es/books?id=A2P86K3eRrgC&pg=PA10&lpg=PA10&dq=modelo+funcionalista+y+genetico+moscovici&source=bl&ots=6A2IzaA5Ji&sig=RQtIX6sRYRom_RzTYUy2hxgxz3M&hl=ca&sa=X&ved=0ahUKEwiBzeeFu9DPAhXFDxoKHbsIAq4Q6AEIPTAE#v=onepage&q&f=false>

SANTEE, Richard T.; JACKSON, Susan E. *Social Psychology Quarterly* [en línea]. Vol. 45. Núm. 2. Data de publicació: 1982 [Data de consulta: 13 de novembre de 2016]. P. 121-125.

Disponible a:

<http://smlr.rutgers.edu/sites/smlr.rutgers.edu/files/documents/faculty_staff_docs/IdentityImplicationsofConformity.pdf>

12.ANEXS

ANNEX n.1: Guió de la situació post-experimental

He observat que hi ha hagut algunes discrepàncies en alguns moments. Teniu alguna pregunta, queixa o observació per fer?

(El subjecte crític, centre del desacord, comença a agafar protagonisme)

Qui creus que té la raó, la resta del grup o tu? El grup pot participar de la conversa

(senyal perquè intervinguin els membres del grup)

Persona 1: Creus que el grup sencer està equivocat i que només tu tens la raó?

Persona 2: Quin grau de confiança tens en les teves respostes?

Persona 3: Si alguna cosa important estigués en joc, alguna cosa que tingués conseqüències pràctiques a la teva vida, com actuaries? Mantindries una posició oposada a la resta?

Persona 4: Què és el que diries de tot això (de les discrepàncies d'opinió entre un grup i una persona) si fossis algú aliè als que estem aquí?

(Acabada la discussió grupal, es despatxa al grup i es demana que el subjecte crític es quedi un moment. Comença la entrevista personal).

- 1) Per què creus que has respost erròniament les línies?
- 2) Creies que eres tu qui estaves equivocat? *(en cas negatiu)* Llavors tot el grup està equivocat?
- 3) Creies realment que era la resposta correcta?
- 4) Sabies que era correcta i t'has deixat portar?
- 5) Creus que potser t'ha influït el fet que fossin X noies i X nois?
- 6) Com t'has sentit durant l'experiment? Estaves còmode?

ANNEX n.2: Guió de presentació de l'experiment

Benvingudes i benvinguts,

Heu estat escollits per a participar en un test de percepció, que és la part experimental d'un treball de recerca.

Aquesta tasca que ara començarem consistirà en la discriminació de les línies segons la seva longitud. Veureu un parell de cartolines davant vostre. A la de l'esquerra hi ha una única línia d'una determinada longitud; a la de la dreta n'hi ha tres de diferent longitud; estan ordenades amb els número 1, 2 i 3 a sota. Una de les 3 de la dreta és igual en longitud a la de l'esquerra: vosaltres decidireu, en cada cas i de manera individual, quina és. Expressareu el judici dient-ne el número corresponent. Ja que el nombre de línies és reduït- només realitzarem 12 combinacions- i el grup també ho és, us demanaré a cadascú, un per un, que pronunciï la seva resposta en veu alta i jo les anotaré en uns formularis expressament preparats. Us demano que sigueu tant exactes com us sigui possible. Tindreu uns minuts per observar les línies i a continuació respondreu seguint la meva ordre.

Comencem.

ANNEX n.3: Plantilla de l'inventari de rols sexuals de Bem (en castellà)

• Confiado(a) en ti mismo(a)	1	2	3	4	5	6	7
• Complaciente							
• Servicial							
• Defiendes tus creencias							
• Alegre							
• Voluble							
• Independiente							
• Tímido(a)							
• Consciente							
• Atlético(a)							
• Afectuoso(a)							
• Teatral							
• Asertivo(a)							
• Adulador(a)							
• Feliz							
• Personalidad fuerte							
• Leal							
• Impredecible							
• Fuerte							
• Femenino(a)							
• Confiable							
• Analítico(a)							
• Simpático(a)							

• Celoso(a)							
• Con habilidades de liderazgo							
• Sensible a las necesidades de los demás							
• Veraz							
• Deseoso(a) de tomar riesgos							
• Comprensivo(a)							
• Reservado(a)							
• Tomo decisiones fácilmente							
• Compasivo(a)							
• Sincero(a)							
• Autosuficiente							
• Deseoso(a) de aliviar sentimientos heridos							
• Presuntuoso(a)							
• Dominante							
• De habla suave							
• Agradable							
• Masculino(a)							
• Cálido(a)							
• Solemne							
• Deseoso(a) de tomar una posición							
• Tierno(a)							
• Amigable							
• Agresivo(a)							

• Crédulo(a)							
• Ineficiente							
• Actúo como un líder							
• Infantil							
• Adaptable							
• Individualista							
• No uso lenguaje áspero							
• Poco metódico(a)							
• Competitivo(a)							
• Amo a los niños							
• Discreto(a)							
• Ambicioso(a)							
• Gentil							
• Convencional							

ANNEX n.4: Buidatge de les respostes del test BEM

QÜESTIONARI 1: Noi vs tot noies

Masculinitat: 111 punts; mitjana de 5,55.

Feminitat: 117 punts; mitjana de 5,58.

Diferència: 6 punts + de feminitat; 0,03

Comentaris:

- Hi ha una tendència a les puntuacions altes en tots els ítems (14 vegades 5, 16 vegades 6 i 20 vegades 7). La moda és 7. Possible grau de respostes de desitjabilitat social.
- S'ha puntuat en un 1 de "femení". Això vol dir que ell no es considera femení, però ha obtingut una puntuació en els ítems que es consideren socialment femenins superior a la dels masculins, per tant, no els ha interpretat com a tals.
- Marca molt per sobre de la mitjana en trets masculins i femenins, amb una molt petita superioritat dels trets femenins. És, doncs, androgen (alta puntuació en els dos aspectes).

ESCALA F:

ESCALA M:

QÜESTIONARI 2: Noi vs tot nois

Masculinitat: 77 punts; mitjana de 3,85.

Feminitat: punts 74; mitjana de 3,7.

Diferència: 3 punts + masculinitat; 0,15.

Comentaris:

- Les respostes són molt variades (repartides en número). No hi ha una tendència clara. La moda és 5 (11 respostes).
- S'ha puntuat en un 1 de "femení". Això vol dir que ell no es considera femení, però ha obtingut una puntuació en els ítems que es consideren socialment femenins gairebé igual a la dels masculins (-3).
- Marca una mica per sota de la mitjana, tant en trets masculins com en femenins. És, doncs, indiferenciat. Això vol dir que no s'acaba de definir amb cap de les posicions.

ESCALA F:

ESCALA M:

QÜESTIONARI 3: Noia vs 50%

Masculinitat: 91 punts; mitjana de 4,55.

Feminitat: 105 punts; mitjana de 5,25.

Diferència: 13 punts + feminitat; 0,7

Comentaris:

- Hi ha una tendència a evitar els extrems: l'inferior i el superior tenen 2 puntuacions cadascun. També, tot i així, hi ha certa tendència a les puntuacions superiors: la moda són el 5 i el 6 amb 20 vots per cada un.
- Marca per sobre de la mitjana tan en trets masculins com en femenins. A més, hi ha una diferència considerable (gairebé un punt) entre la mitjana dels femenins i la dels masculins, pel que la persona s'identifica més amb la feminitat. Tot i això, no rebutja els masculins, pel que es considera andrògena (alta puntuació en els dos aspectes).

ESCALA F:

ESCALA M:

QÜESTIONARI 4: Noia vs tot nois.

Masculinitat: 81 punts; mitjana de 4,05.

Feminitat: 102 punts; mitjana de 5,1.

Diferència: 21 punts + feminitat; 1,05

Comentaris:

- Hi ha una tendència a les ponderacions intermedis: la moda són el 4 i el 5 amb 14 vots per cada un.
- Marca per sobre de la mitjana tan en trets masculins com en femenins. A més, hi ha una diferència considerable (poc més d'un punt) entre la mitjana dels femenins i la dels masculins, pel que la persona s'identifica més amb la feminitat. Tot i això, no rebutja els masculins, pel que es considera andrògena (alta puntuació en els dos aspectes).

ESCALA F:

ESCALA M:

QÜESTIONARI 5: Noia vs tot noies

Masculinitat: 107 punts; mitjana de 5,35.

Feminitat: 95 punts; mitjana de 4,75.

Diferència: 12 punts + masculinitat; 0,6

Comentaris:

- Hi ha una tendència a les puntuacions altes en tots els ítems (12 vegades 5, 14 vegades 6 i 13 vegades 7). La moda és 6. Possible grau de respostes de desitjabilitat social.
- S'ha puntuat en un 1 de "masculí". Això vol dir que ella no es considera masculina, però ha obtingut una puntuació en els ítems que es consideren socialment masculins superior a la dels femenins, per tant, no els ha interpretat com a tals.
- Marca per sobre de la mitjana en trets masculins i femenins, amb una superioritat considerable dels trets masculins (gairebé un punt). És, doncs, andrògena (alta puntuació en els dos aspectes).

ESCALA F:

ESCALA M:

QÜESTIONARI 6: Noi vs 50%

Masculinitat: 114 punts; mitjana de 5,7.

Feminitat: 97 punts; mitjana de 4,85.

Diferència: 17 punt + masculinitat; 0,85

Comentaris:

- Hi ha una tendència a les puntuacions altes en tots els ítems (13 vegades 5, 22 vegades 6 i 10 vegades 7). La moda és 6. Possible grau de respostes de desitjabilitat social.
- Marca molt per sobre de la mitjana en trets masculins i femenins, amb una molt petita superioritat dels trets masculins (gairebé un punt per sobre). Tot i així no rebutja els femenins, pel que es considera androgen (alta puntuació en els dos aspectes).

ESCALA F:

ESCALA M:

